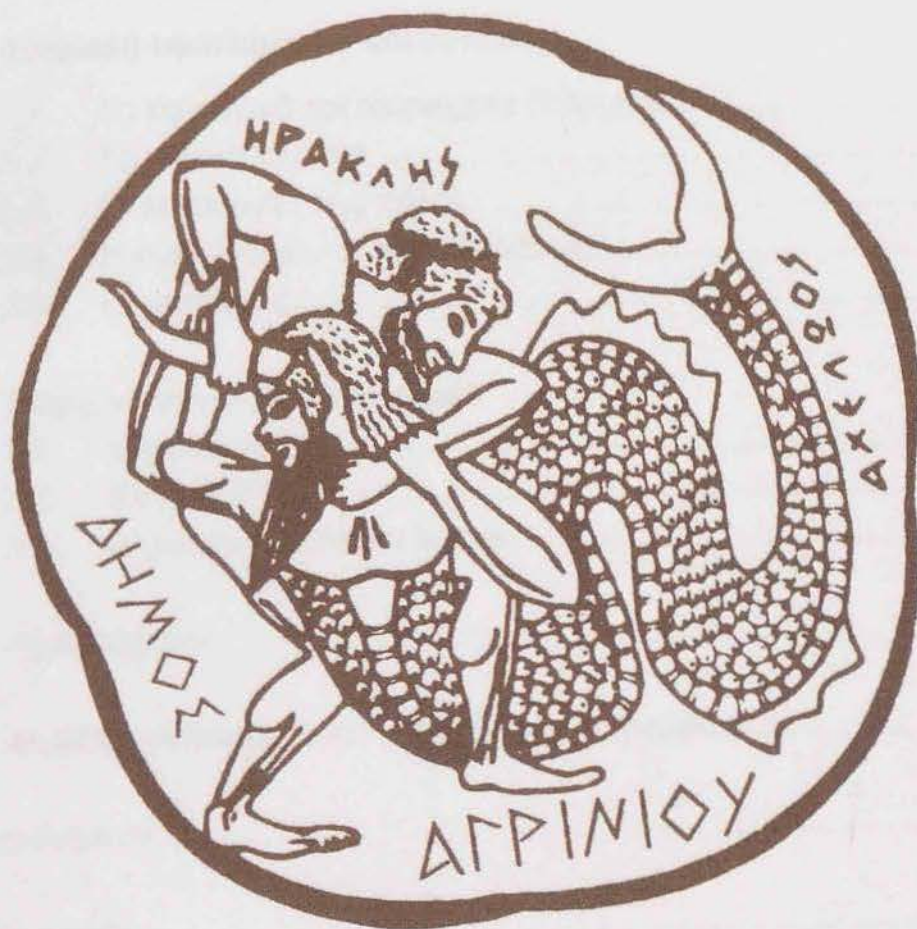

Η Αρχιτεκτονική Φυσιογνωμία Του Κέντρου Του Αγρινίου

Βασίλης Γ. Σιορίκης

ΑΘΗΝΑ 2004

Περιεχόμενα

Πρόλογος	2
1. Εισαγωγικό κεφάλαιο	
1.1 Τα όρια της περιοχής μελέτης.....	5
1.2 Ιστορική αναδρομή.....	7
1.2.1 Το ιστορικό πλαίσιο.....	7
1.2.2 Η κοινωνική και οικονομική εξέλιξη.....	12
1.2.3 Η πολεοδομική εξέλιξη.....	16
1.2.4 Η αρχιτεκτονική εξέλιξη.....	20
2. Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης	
2.1 Τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα.....	27
2.2 Το νομικό πλαίσιο.....	28
2.3 Οι λειτουργίες της πόλης.....	29
2.4 Η κυκλοφορία / οι προσπελάσεις.....	80
2.5 Οι υποδομές.....	81
3. Η Αρχιτεκτονική φυσιογνωμία	
3.1 Δημόσια Κτίρια.....	86
3.2 Ιδιωτικά Κτίρια.....	98
3.3 Δημόσιοι Ελεύθεροι Χώροι.....	120
4. Προβλήματα	132
5. Μελέτες αναπλάσεων / επικείμενες παρεμβάσεις	135
Συμπεράσματα	142
Βιβλιογραφία	145

Πρόλογος

Η φοιτητική αυτή εργασία έχει ως αντικείμενο της, τη μελέτη της αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής φυσιογνωμίας της αναμφισβήτητα πιο αξιόλογης πόλης, της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, του Αγρινίου. Πρόκειται για μια από τις σημαντικότερες ελληνικές πόλεις με πλούσιο ιστορικό παρελθόν που σήμερα βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη και ανάπτυξη σε όλους τους τομείς.

Το Αγρίνιο βρίσκεται στο νομό Αιτωλοακαρνανίας. Ένας από τους μεγαλύτερους σε έκταση νομούς της Ελλάδος. Καταλαμβάνει το δυτικό τμήμα της Στερεάς Ελλάδας. Έχει έκταση 5.447 τ. χλμ. και πληθυσμό 228.180 κατοίκους. Συνορεύει βόρεια με το Ν. Άρτας, ανατολικά με το Ν. Φθιώτιδας, βορειοανατολικά με το Ν. Ευρυτανίας, δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος και νότια από τον Πατραϊκό Κόλπο. Το όνομά του είναι σύνθετο από τις λέξεις Αιτωλία και Ακαρνανία. Η Αιτωλία είναι η ανατολική περιοχή και οφείλει το όνομά της στο μυθικό βασιλιά Αιτωλό, το γιο του Ενδυμίωνος. Η Ακαρνανία είναι η δυτική περιοχή και οφείλει το όνομά της στο μυθικό ήρωα Ακαρνάνα, το γιο του Αλκμαίονα και της Καλλιρρόης. Ο Ν. Αιτωλοακαρνανίας είναι πλούσιος σε δραστηριότητα και επιτεύγματα. Πρωτεύουσα είναι το Μεσολόγγι. Η μεγαλύτερη όμως πόλη σε πληθυσμό είναι το Αγρίνιο. Άλλες πόλεις του νομού είναι η Ναύπακτος, το Αιτωλικό, ο Αστακός, η Βόνιτσα και η Αμφιλοχία. Διοικητικά διαιρείται σε πέντε επαρχίες: Βάλτου με πρωτεύουσα την Αμφιλοχία, Βόνιτσας και Ξηρομέρου με πρωτεύουσα τη Βόνιτσα, Μεσολογγίου με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι, Ναυπακτίας με πρωτεύουσα τη Ναύπακτο και Τριχωνίδας με πρωτεύουσα το Αγρίνιο.

Σήμερα το Αγρίνιο, το έκτο σε μέγεθος αστικό κέντρο της χώρας με πληθυσμό 55.000 κατοίκους (απογραφή 2001), που φτάνει τις 100.000 αν συνυπολογίσουμε τα περίχωρα. Βρίσκεται στο κέντρο του Νομού Αιτωλοακαρνανίας, και είναι η μεγαλύτερη πόλη του αλλά για ιστορικούς λόγους δεν κατέχει τον τίτλο της πρωτεύουσας. Χτισμένη δίπλα στον Αχελώο ποταμό, ο οποίος διασχίζει το νομό, αποτελεί σίγουρα μια αξιόλογη γεωργική περιοχή, το υψόμετρο της οποίας δεν υπερβαίνει τα 30 μέτρα. Εξαιτίας του ότι η πόλη του Αγρινίου βρίσκεται πάνω στον δυτικό οδικό άξονα της χώρας, ανάμεσα στα μεγάλα αστικά κέντρα της Πάτρας και των Ιωαννίνων, την καθιστά αξιόλογο εμπορικό κέντρο και επιπλέον κέντρο συγκέντρωσης υπηρεσιών.

❖ Μεθοδολογία

Η απόφασή μας να ασχοληθούμε με τη συγκεκριμένη πόλη, στα πλαίσια της εργασίας μας, πηγάζει τόσο από το γεγονός ότι η πόλη αυτή αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά παρουσιάζει μια ανομοιομορφία, μια πολυπλοκότητα που δεν περνάει απαρατήρητη, όσο και στο ότι είναι μια περιοχή ουσιαστικά πλούσια σε όλους τους τομείς αλλά και ανεκμετάλλευτη.

Το αποτέλεσμα ήταν να θέσουμε ως στόχο μας, να επισημάνουμε κάποια χαρακτηριστικά της ταυτότητας της πόλης και να προσπαθήσουμε να τα καταγράψουμε με προσοχή και σαφήνεια.

Για το λόγο αυτό επί αρκετό χρονικό διάστημα συγκεντρώναμε υλικό, συζητούσαμε με άτομα - γνώστες του θέματος, μελετούσαμε σχετικά κείμενα και αφού τα οργανώσαμε, καταλήξαμε στην ολοκλήρωση της προσπάθειάς μας.

❖ οργάνωση

Για την καλύτερη παρουσίαση του θέματος θεωρήσαμε απαραίτητη τη διαίρεση του σε 6 μέρη :

Στο **Πρώτο Κεφάλαιο** γίνεται μια εκτενής ιστορική αναδρομή που ξεκινάει από την 3^η χιλιετία π.Χ. Στο μέρος αυτό αναφέρεται η πολεοδομική εξέλιξη της πόλης, όπως επίσης και η ανάλυση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας ιστορικών κτιρίων - μνημείων που είτε βρίσκονται σε ερείπια είτε έχουν κατεδαφιστεί.

Στο **Δεύτερο Κεφάλαιο** περιγράφεται η υφιστάμενη κατάσταση της κοινωνικής - οικονομικής εικόνας της πόλης, των κεντρικών λειτουργιών της, της μεταφορικής υποδομής, των δικτύων υποδομής και του κυκλοφοριακού δικτύου, αλλά κυρίως της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας της.

Στο **Τρίτο Κεφάλαιο** αναφέρονται τα προβλήματα που έχουν προκληθεί στην πόλη εξαιτίας της ραγδαίας εξέλιξης που παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια.

Το **Τέταρτο Κεφάλαιο** περιλαμβάνει τις μελέτες των αναπλάσεων και των επικείμενων παρεμβάσεων που έχουν ολοκληρωθεί ή πρόκειται να ολοκληρωθούν στην πόλη του Αγρινίου.

Ακολουθούν το **Πέμπτο Κεφάλαιο** με τα συμπεράσματα και η παράθεση της Βιβλιογραφίας, στο **Έκτο Κεφάλαιο**.

1.1 Για όλη την ανθρωπότητα

Επισημαίνεται ότι η παρούσα έκδοση αφορά αποκλειστικά την Ελλάδα. Η παρούσα έκδοση είναι η πρώτη έκδοση της έκδοσης για την Ελλάδα. Η έκδοση αυτή είναι η πρώτη έκδοση της έκδοσης για την Ελλάδα. Η έκδοση αυτή είναι η πρώτη έκδοση της έκδοσης για την Ελλάδα. Η έκδοση αυτή είναι η πρώτη έκδοση της έκδοσης για την Ελλάδα.

1. Εισαγωγικό κεφάλαιο

1.1 Τα όρια της περιοχής μελέτης

Η περιοχή του Αγρινίου τα τελευταία κυρίως χρόνια έχει εξαπλωθεί οικοδομικά πάρα πολύ. Πριν ξεκινήσουμε τη μελέτη θα πρέπει να οριοθετήσουμε πρώτα την περιοχή. Η εκλογή της περιοχής μελέτης έγινε ώστε αυτή να παρουσιάζει αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον αλλά και ταυτόχρονα να είναι αντιπροσωπευτική όλης της φυσιογνωμίας της πόλης.

Η περιοχή μελέτης προσπαθήσαμε να περιλαμβάνει τμήματα κατοικίας, εμπορίου, ιστορικού ενδιαφέροντος κ.λ.π. Πιο συγκεκριμένα η περιοχή μελέτης περικλείεται από τις οδούς:

Βόρεια και Δυτικά

Ξενοπούλου, Ηρώων Πολυτεχνείου.

Βόρεια και Ανατολικά

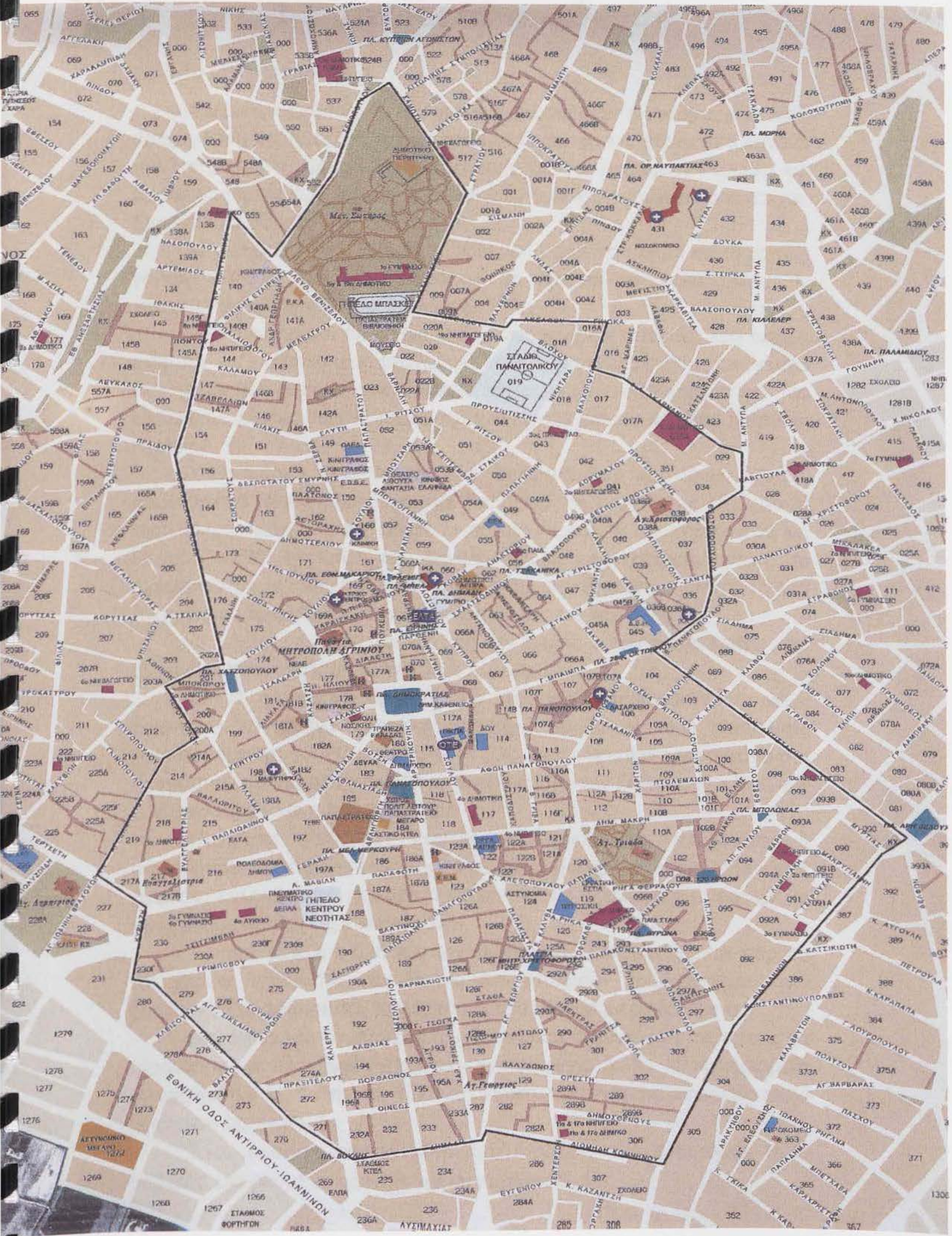
Σαμώτη, Καζαντζάκη, Αχελώου, Γκιώκα, Βλαχοπούλου, Φιλ. Ακαρνάνος, Αγίου Χριστοφόρου, Θεοτοκοπούλου, Β. Παναγοπούλου.

Νότια και Δυτικά

Ιερού Λόχου, Αγίου Δημητρίου, Κυριαζή, Γληνού, Δημάδη

Νότια και Ανατολικά

Διομήδη Κομνηνού, Φιλελλήνων, Εθνικής Αντιστάσεως, Γ. Μπαϊμπά,

1.2 Ιστορική αναδρομή

1.2.1 Το ιστορικό πλαίσιο

Είναι κοινός τόπος, ότι το Αγρίνιο βρίσκεται στην πιο καίρια, από κάθε άποψη, θέση της Δυτικής Στερεάς, ότι είναι το κέντρο του άξονα που συνδέει την Ήπειρο με τη Νότια Ελλάδα, πέρασμα για την Ανατολική Ρούμελη και κέντρο υποδοχής των ορεινών πληθυσμών, τόσο του Αιτωλικού, όσο και του Ευρυτανικού χώρου.

Η γεωγραφική του θέση σε συνδυασμό με το ήπιο κλίμα και τη μεγάλη γόνιμη πεδιάδα, που το περιβάλλει, το κατέστησαν πόλο έλξης σε περασμένους και πρόσφατους καιρούς.

Δεν είναι τυχαίο, ότι σε μια μακρά διαδρομή της ιστορίας, που αρχίζει από την αρχαιότητα και φτάνει ως τη σύγχρονη εποχή, η ανάπτυξη διοικητικών και, κυρίως, οικονομικών κέντρων του Αιτωλικού, ή και του ευρύτερου, χώρου, συντελείται μεταξύ των λιμνών και του μεγάλου ποταμού, Αχελώου.

Κάθε εποχή αντιπροσωπεύεται από ένα δικό της τέτοιο κέντρο, οικονομικό ή διοικητικό, ή και τα δυο μαζί. Η αρχαιότητα είχε, όπως πιστεύουμε, οικονομικό της κέντρο το αρχαίο Αγρίνιο, οι Πρωτοβυζαντινή και Μεσοβυζαντινή περίοδοι τη Μεγάλη Χώρα, η Υστεροβυζαντινή το Αγγελόκαστρο, η Τουρκοκρατία το Βραχώρι και η νεότερη εποχή το νέο Αγρίνιο, που θεμελιώθηκε πάνω στα ερείπια της τουρκόπολης.

Ο κύκλος, λοιπόν, ξεκινά από το αρχαίο Αγρίνιο και κλείνει στο σύγχρονο, που, σχεδόν, εφάπτεται με το αρχαίο.

Συχνά η περιοχή βρέθηκε στο προσκήνιο σημαντικών ιστορικών γεγονότων και συχνά πλήρωσε βαρύτατο τίμημα σε αίμα και υλικές καταστροφές. Απ' το 267 μέχρι το 1204 μ.Χ., που η Αιτωλία προσαρτάται στο Δεσποτάτο της Ηπείρου γνωρίζει τη βαρβαρότητα των Γότθων, των Σλάβων, των Βουλγάρων και των Νορμανδών.

Ορισμένες ιστορικές περίοδοι φωτίζονται με πληρότητα, ή οπωσδήποτε αρκετά, γιατί υπάρχουν στοιχεία, υπάρχουν πηγές, ενώ άλλες είναι σκοτεινές και μόνο ψηλαφητά και με πολλές επιφυλάξεις μπορούμε να προχωρήσουμε στη διερεύνησή τους.

Το πότε αρχίζει η ζωή του αρχικού πυρήνα, ο οποίος, με την πάροδο του χρόνου εξελίχθηκε στο Αγρίνιο των ιστορικών χρόνων, είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί, τουλάχιστον με τα μέχρι σήμερα δεδομένα.

Δεν έχουν γίνει συστηματικές ανασκαφικές έρευνες, απ' τις οποίες θα μπορούσαν να προκύψουν τεκμήρια προϊστορικής ζωής. Η περιορισμένη ανασκαφή του Μηλιάδη, στα 1927-28, αποκάλυψε ελάχιστα ευρήματα πολύ μεταγενέστερης εποχής.

Έτσι, προς το παρόν, μόνο από ενδείξεις, που είναι όμως πολύ σοβαρές, μπορούμε να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα.

Το 1915 βρέθηκε στη Χρυσοβίτσα, (Τριχωνίδας), πήλινο ειδώλιο, που παριστάνει «έγκυον γυναίκα τίκτουςαν» και ανάγεται στη νεολιθική εποχή, γύρω στο 2500 π.Χ.

Ήταν η απόδειξη ότι ο χώρος του «Μεγάλου Αιτωλικού Πεδίου» κατοικήθηκε, έστω και αραιά, από μη ινδοευρωπαϊκά φύλα κατά την εποχή του λίθου, δηλ. αιώνες πριν αρχίσει η εισβολή των Αχαιών από το βορρά. Απ' αυτούς τους πανάρχαιους κατοίκους έμειναν και τα τοπωνύμια Ταφιασσός, Αράκυνθος, Μέταπα κ.ά., που αποτελούν τεκμήρια αμάχητα της συνοίκησης.

Το φυσικό περιβάλλον συγκέντρωνε όλες τις προϋποθέσεις για εύκολη εγκατάσταση. Ένα περιβάλλον με αφθονία των καρπών της γης, λειβάδια με άφθονο χόρτο, πλούσιο κυνήγι στους καλαμώνες, τις πυκνές λόχμες και τα δάση, άφθονα ψάρια στις λίμνες και στο ποτάμι, όπως και υλικά για την κατασκευή καλυβών.

Για το όνομα της πόλης υπάρχουν διάφορες εκδοχές: ότι προέρχεται από τον ήρωα οικιστή Άγριο, γιο του Βασιλιά της Πλευρώνας Πορθάονα, τον προστάτη θεό των Αιτωλών Άγριο Απόλλωνα, το αιτωλικό φύλο των Αγριάνων (Αγραίοι) ή τέλος από τα Αγριώνια, αρχαϊκές τελετές προς τιμή του Αγριώνιου Διονύσου ή Διονύσου Κισσού. Οι Αγραίοι είναι ελληνικό φύλλο, που πρώτος τους αναφέρει ο Θουκυδίδης τον 5^ο αιώνα π.Χ. (Θουκυδίδης Β' 102, Γ' 106, 11, 114, Δ' 77, 101).

Την ύπαρξη και την ονομασία βέβαια, του αρχαίου Αγρινίου τη μαθαίνουμε από τον Διόδωρο και τον Πολύβιο. Ο Πολύβιος (V.7.7) απλώς κατονομάζει την πόλη στην αναφορά του για την πορεία του Φιλίππου Ε' από τη Λιμναία προς το Θέρμο. Κυρίως όμως από το Διόδωρο (ΧΙΧ,67,4), σχηματίζουμε μια ιδέα για τη σημασία της πόλεως του Αγρινίου και για το μέγα περίβολο των τειχών της.

Τρία χιλιόμετρα δυτικά της σημερινής πόλης, αριστερά της παλαιάς Εθν. Οδού κοντά στα Διαμαντέικα, συναντούμε τα ίχνη της πόλης του Αγρινίου των κλασικών χρόνων. Από τα τείχη της, που όπως φαίνεται δεν ήταν ισχυρά, σώζεται μόνο η πρώτη σειρά των δομών και το ίδιο συμβαίνει και με τα άλλα κτίρια.

Το πιο ενδιαφέρον από τα δημόσια κτίρια είναι η στοά, μήκους 72 μέτρων, που έφερε στο φως η μικρή ανασκαφική έρευνα του Ιωάννη Μηλιάδη το 1928. Πρόκειται για εμπορική στοά που είχε έντεκα καταστήματα, πράγμα που αποδεικνύει ότι η πόλη είχε εξελιχθεί σε εμπορικό κέντρο. Ως το τελευταίο τέταρτο του 4^{ου} αι. ήταν μια ατείχιστη κώμη που ανήκε στο αιτωλικό φύλο των Αγραίων και αποτελούσε το άγρυπνο μάτι των Αιτωλών προς την εχθρική Ακαρνανία. Το τελευταίο τέταρτο του 4^{ου} αι. πρέπει να τειχίστηκε λόγω της στρατηγικής του σημασίας, στη διάρκεια της δίνης του ανταγωνισμού των Επιγόνων του Μ. Αλεξάνδρου. Το 314 π.Χ., καταλήφθηκε από τους Ακαρνάνες που το εποίκησαν με τους Δηριείς ύστερα από υπόδειξη του Κάσσανδρου.

Το Αγρίνιο έπαψε ως πόλη να υπάρχει απ' το 321 π.Χ. όταν οι Μακεδόνες το κατέστρεψαν. Μετά την αποχώρηση των Μακεδόνων οι

Αιτωλοί το ανακατέλαβαν με συνθήκη την οποία παραβίασαν σφάζοντας τους Δηριείς που αποχωρούσαν.

Ύστερα το Αγρίνιο μετασχηματίστηκε σε εμπορικό κέντρο, όπως αποδεικνύει η σωζόμενη Αγορά. Παράκμασε μάλλον με την ρωμαϊκή κατάκτηση και ερημώθηκε ίσως το 31 π.Χ. με την υποχρεωτική μετοικεσία των κατοίκων στην *Νικόπολη*. Ο τόπος ακολούθησε τη μοίρα της υπόλοιπης περιοχής στη διάρκεια του *Βυζαντίου*. Ωστόσο δεν είναι εύκολο να ανιχνευτεί και μελετηθεί η βυζαντινή φάση της ιστορίας του Αγρινίου επειδή δεν υπάρχουν φιλολογικές μαρτυρίες και αρχαιακές πληροφορίες.

Η περιοχή καταλήφθηκε περίπου το 1449 από τους Τούρκους, οι οποίοι ίδρυσαν στη θέση της σημερινής πόλης το *Βραχώρι*. Έτσι, για όλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας η πόλη είναι γνωστή με το όνομα αυτό. Για την ονομασία αυτή, έχουν υποστηριχθεί, κατά καιρούς, διάφορες εκδοχές, όπως *Εβραιοχώριον*, *Βραχοχώριον*, *Βλοχοχώρι*, *Βλαχοχώρι*, *Βρακοχώρι*, οι οποίες ιστορικά έχουν απορριφθεί. Σε αγγλικό χάρτη του 1560 αναφέρεται ως *Imrahoar*, τίτλος Τούρκου σταβλάρχη, από όπου και πήρε την ονομασία και με ελάχιστη παραφθορά έφτασε στον τύπο Βραχώρ, που, εξελληνισμένος και συνηχητικά, έγινε Βραχώριον, Βραχώρι. Αυτή είναι και η πιο αποδεκτή προέλευση του τοπωνυμίου αν και με τις παραφθορές που μπορεί να έχει υποστεί, δε μπορεί κανείς να είναι σίγουρος για την προέλευσή του.

Το Βραχώρι στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης, μετά την απελευθέρωσή της στις 11 Ιουνίου 1821 και μέχρι το κάψιμο της πόλης τον Αύγουστο του 1822 για να μην πέσει στα χέρια των Τούρκων, είχε εξελιχθεί σε δεύτερο διοικητικό κέντρο της Δυτικής Στερεάς, μετά το Μεσολόγγι.

Το 1830 υπογράφηκαν στο Λονδίνο, δύο πρωτόκολλα, με τα οποία αναγνωρίζονταν η ανεξαρτησία της Ελλάδας και ορίζονταν τα σύνορά της. Το Βραχώρι έμεινε έξω από την Ελληνική Επικράτεια. Με τη συνθήκη του Καλενδέρ – Κιόσκ (Κωνσταντινούπολη), στις 21 Ιουλίου του 1832, επεκτάθηκαν τα σύνορα του Ελληνικού Κράτους και το Βραχώρι περιήλθε σε Ελληνικό έδαφος. Το Βραχώρι με Β.Δ. 3/15-4-1833 ορίστηκε πρωτεύουσα του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Στις 22 Σεπτεμβρίου του 1833, η έδρα του Νομού μεταφέρθηκε στο Μεσολόγγι, όπου και παραμένει μέχρι σήμερα. Το Βραχώρι με Β.Δ. της 20^{ης} Ιουλίου του 1836 απέκτησε ξανά το αρχαίο της όνομα.

Το Αγρίνιο άρχισε να μεταμορφώνεται σε πόλη επί δημαρχίας Μιχαήλ Μπέλλου (1879-1885). Η συσσώρευση διαφορετικών πληθυσμιακών στοιχείων στο Αγρίνιο μέχρι και σήμερα έχει σχέση με τις κατά καιρούς πολιτικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 δέχτηκε το προσφυγικό στοιχείο που «μπολιάζει» το τοπικό στοιχείο. Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου και αργότερα συσσωρεύονται πληθυσμοί από την Ευρυτανία, την Ήπειρο, αλλά και την ευρύτερη ενδοχώρα. Η πόλη αρχίζει να αναπτύσσεται. Το 1940 ιδρύεται το πυροσβεστικό σώμα Αγρινίου, το οποίο στεγάστηκε αρχικά στο διώροφο κτίριο δίπλα στον Ιερό Ναό της Μητροπόλεως. Το 1970 μεταφέρθηκε στο νέο

κτίριο επί της οδού Καλύβα. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και αργότερα στη δεκαετία του '60 όταν η δημιουργία των υδροηλεκτρικών σταθμών του Αχελώου στα Κρεμαστά και το Καστράκι ωθεί τους κατοίκους αυτών των περιοχών σε υποχρεωτική μετοίκηση.

Το 1960 κτίστηκε το Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης με δωρεά των αδελφών Παπαστράτου, ενώ λίγα χρόνια αργότερα, το 1977 ιδρύεται το Λαογραφικό Μουσείο Αιτωλοακαρνανίας, από τον «Παναιτωλοακαρνανικό» Σύλλογο Γυναικών, το οποίο καλύπτει, στο σύνολό του, μια χρονική περίοδο 100 περίπου ετών, από το 1821 μέχρι το 1920. Αυτά ήταν τα πρώτα βήματα πολιτιστικής και πολιτισμικής οργάνωσης της ιστορίας της πόλης.

Το 1600 περίπου, στη Βόρεια Ελλάδα οι Τούρκοι άρχισαν την καλλιέργεια του καπνού, που είχαν γνωρίσει από τους Ρώσους. Διαδόθηκε με μεγάλη ταχύτητα και στην Αιτωλοακαρνανία γιατί βρήκε ιδανικές εδαφικές και κλιματολογικές συνθήκες. Η καλλιέργεια του καπνού (γνωστή η ποικιλία *Τσεμπέλια Αγρινίου*) και το καπνεμπόριο αποτέλεσε μέχρι πολύ πρόσφατα την κύρια απασχόληση που ανέδειξε την πόλη σε οικονομική πρωτεύουσα του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Τα σπουδαιότερα από αρχιτεκτονική άποψη κτίρια του Αγρινίου κτίστηκαν τη "Χρυσή εποχή του καπνού", κατά τη δεκαετία 1925-1935.

Σήμερα έχει μετεξελιχθεί σε μείζον κέντρο της Δυτικής Στερεάς, με δεκάδες μεγάλες επιχειρήσεις, τράπεζες, χρηματιστηριακές, αντιπροσωπείες αυτοκινήτων, αλυσίδες υπεραγορών, και λίγες αλλά σπουδαίες βιομηχανικές μονάδες. Η οικονομική ευρωστία της πόλης οφείλεται και στο γεγονός ότι εξυπηρετεί εμπορικά την "ενδοχώρα" του κάμπου, δηλαδή τους δήμους της Τριχωνίδας (Μακρυνείας, Αρακύνθου, Παραβόλας, Θεοσιέων) και του Αχελώου (δήμοι Νεάπολης, Αγγελοκάστου, Στράτου, Φυτειών).

Τέλος, το Αγρίνιο είναι φημισμένο για τους μεζέδες του και τη νυκτερινή του ζωή. Ουζερί, ταβέρνες, ψησταριές, εστιατόρια έχουν συνεχώς πελάτες, στους οποίους χαρίζουν εξαιρετικές γεύσεις. Πλήθος καφενεία και καφετέριες καλύπτουν όλα τα γούστα και τις ηλικίες, ενώ bar, club, και άλλα νυκτερινά κέντρα δίνουν τον τόνο της νυκτερινής ζωής.

Αετοκέρα αγγλικού χάρτη του 1560 όπου
 διακρίνεται η πόλη με το όνομα /mrahoar

1.2.2 Η κοινωνική και οικονομική εξέλιξη

Κατά την απογραφή του 1841 ο δήμος Αγρινίου, δηλαδή η μικρή πόλη με τους γύρω μικροοικισμούς, φέρεται με 3.358 κατοίκους.

Αν υπολογίσουμε, κατά προσέγγιση, 600-700 στον περίγυρο, δεν θα είμαστε εκτός πραγματικότητας, λογαριάζοντας 2.500-2.800 τους κατοίκους της πόλης. Στην απογραφή του 1844 το Αγρίνιο αριθμεί 2.746 κατοίκους, ενώ τριάντα πέντε χρόνια αργότερα το 1879 περί τους 5.218 κατοίκους.

Στις παραμονές της Επανάστασης υπολογίστικε ο χριστιανικός πληθυσμός σε 200 το πολύ οικογένειες, αφού το 1.805, ήταν εκατό περίπου. Στα εννιά χρόνια του Αγώνα οι απώλειες ήταν σημαντικές, τόσο σε νέους, που έπεσαν πολεμώντας, όσο και σε γυναικόπαιδα και ηλικιωμένους, που χάθηκαν από λιμούς και λοιμούς ή από σφαγές και αιχμαλωσίες.

Επομένως, κατά την απελευθέρωση, οι γηγενείς που γύρισαν στις κατεστραμμένες εστίες τους, δεν έφταναν σε καμμία περίπτωση τους χίλιους. Η αθρόα εισροή και εγκατάσταση απ' το ένα μέρος Δυτικοελλαδιτών, κυρίως από ορεινή Τριχωνίδα, Ευρυτανία, Κράββαρα, κι από το άλλο Ηπειροσουλιωτών, υπερδιπλασίασε βέβαια σε πολύ σύντομο χρόνο τον πληθυσμό, δημιούργησε όμως και πλήθος προβλήματα. Η «πανσπερμία» ήταν πραγματικότητα και όχι υπερβολή.

Η μικρή πόλη, που αναδύθηκε μέσα από τα καπνισμένα ερείπια, δεν είχε καμμία υποδομή, ώστε να δεχτεί και ν' αφομοιώσει όλο εκείνο το νέο στοιχείο.

Υπήρχε και εδώ μια πυραμίδα, που την κορυφή της αποτελούσε μια πολύ μικρή μειοψηφία, οι γαιοκτήμονες, οι νέοι αγάδες, η νέα αγροτική αριστοκρατία, δημιούργημα των περιστάσεων. Ήταν μερικοί μεγαλοκαπεταναίοι και προύχοντες, με πρώτο τον Γιαννάκη Στάικο, που θεωρούσαν πολύ φυσικό να μπουν στη θέση του Αλαή μπέη ή του Ξέην αγά. Αυτοί που κυριάρχησαν στον κάμπο, καταπατώντας τεράστιες εκτάσεις με τις γνωστές λαθροχειρίες και χαριστικές παραχωρήσεις.

Ακολουθούσαν οι Βραχωρίτες νοικοκυραίοι με σημαντική έγγεια ιδιοκτησία, όπως και μερικοί φαλαγγίτες Ρουμελιώτες και Σουλιώτες, που με το διάταγμα του 1833 προτίμησαν να πάρουν γη και να παραιτηθούν από το μικρό μισθό τους. *[Το διάταγμα τους παραχωρούσε εθνική γη ίσης αξίας προς το πενταπλάσιο του ετήσιου μισθού]*. Τρίτη κατηγορία ήταν η μάζα των μικροϊδιοκτητών γης και των καλλιεργητών. Υπήρχαν βέβαια και οι μικρέμποροι, τοκογλύφοι και επιτηδευματίες και τεχνίτες της μικρής αγοράς, που οι περισσότεροι ανήκαν στην τελευταία κατηγορία, από την άποψη του εισοδήματος.

Αλλά, στο περιθώριο, υπήρχε και μια άλλη κατηγορία που την αποτελούσαν τα νέα παλικάρια και οι βετεράνοι των άτακτων σωμάτων, οι διωγμένοι και κυνηγημένοι απ' τους Μπαβαρέζους μετά τη διάλυση.

Όλες αυτές οι κατηγορίες, ή τάξεις, είχαν ένα κοινό χαρακτηριστικό. Όλες, άμεσα ή έμμεσα, ήταν εξαρτημένες από τη γη.

Το Αγρίνιο της εποχής, όπως και των δεκαετιών που ακολούθησαν, ήταν μια πόλη με κυρίαρχο το αγροτικό στοιχείο, και την επιβίωσή της στηριγμένη εξ' ολοκλήρου στην αγροτική παραγωγή.

Με βασικά προϊόντα τα δημητριακά και σε μικρότερη κλίμακα, τις ελιές, το κρασί, τα κτηνοτροφικά, τη σταφίδα και λίγο καπνό, εξασφάλιζε μια αυτάρκεια.

Η σταφίδα, το μοναδικό εξαγωγίμο προϊόν, αντιμετώπιζε πάντοτε δυσκολίες. Οι τιμές ήταν αναγκαστικά μικρότερες από άλλες περιοχές που, λόγω θέσεως, είχαν πολύ καλύτερες συνθήκες, γρήγορης και φτηνής μεταφοράς στα λιμάνια εξαγωγής.

Και σε όλα αυτά προστίθεται και το γεγονός ότι δεν είχε δοθεί στην καλλιέργεια όλη η γόνιμη πεδιάδα, ώστε να εξελιχθεί το Αγρίνιο σ' ένα μεγάλο κέντρο αγροτικής παραγωγής, όπως είχε όλες τις δυνατότητες. Ο μισός κάμπος παρέμενε και μετά το 1860 ακαλλιέργητος, έρμαιο των αυθαιρεσιών του Γιαννάκη Στάικου και άλλων άπληστων.

Υπήρχε λοιπόν μια κλειστή, περιορισμένη οικονομία, στηριγμένη αποκλειστικά στα προϊόντα γης, ένα εισόδημα φτωχό, για τους πολλούς κι επομένως οικονομικές δυνατότητες ασήμαντες.

Αυτή η κλειστή οικονομία ήταν παράγοντας αρνητικός για την εξέλιξη της πόλης.

Η τελευταία κατηγορία, που δεν θα είμαστε μακριά από την αλήθεια αν την ονομάσουμε κατηγορία των απόκληρων, δεν άργησε να μεταβληθεί σε πραγματική μάστιγα για τη μικρή πόλη.

Στην τεχνητή διαμάχη μεταξύ Βραχωριτών και Σουλιωτών όλοι εκείνοι οι αργόσχολοι έπαιξαν ρόλο πρωταγωνιστικό. Ήταν η δύναμη κρούσης σε κάθε καυγά, σε κάθε αναμέτρηση. Για την περιβόητη διαμάχη είναι δύσκολο να κατανεμηθούν ευθύνες. Και τα δύο «στρατόπεδα» έφεραν μεγάλες ευθύνες και δεν έχει σημασία αν το ένα ή το άλλο έφταιξε λιγότερο ή περισσότερο.

Το κακό για την πόλη ήταν, ότι η κατάσταση εκείνη δημιουργούσε συχνά αναστατώσεις, διέυρνε το χάσμα, κι αντί τα ήθη να εξημερώνονται σιγά σιγά, η τραχύτητά τους έτεινε να γίνει χαρακτηριστικό γνώρισμα της μικρής κοινωνίας. Το μεγάλο ρέμα που έκοβε τον οικισμό στα δύο, από Βορρά προς Νότο, ο περιώνυμος «Κατρουλής», ήταν ένα είδος οροθετικής γραμμής και καθόριζε τα όρια των δύο «επικρατειών», της Βραχωρίτικης, ανατολικά και της Σουλιώτικης, δυτικά.

Ο πετροπόλεμος, που βέβαια δεν ήταν μόνο Αργινιώτικη συνήθεια, άναβε συχνά μεταξύ των δύο αντίπαλων στρατοπέδων και όχι λίγες φορές κατέληγε σε συμπλοκή.

Υπήρχαν τρεις γέφυρες, που κλείνονταν τη νύχτα με μπάρες, για το φόβο των επιδρομών αντιποίνων από τη μια ή την άλλη γειτονιά.

Αλλά και η διαμάχη να μην είχε δημιουργηθεί, και τα παλικάρια των άτακτων σωμάτων να μην περιδιάβαζαν αργόσχολα το παζάρι, η σύζευξη δύο σκληροτράχηλων και με πολύ πρωτογονισμό φύλων του Ρουμελιώτικου και του Σουλιώτικου, τραχύτητα θα είχε γεννήσει.

Σ' αυτή την άσχημη κατάσταση, κατά τις πρώτες δεκαετίες μετά την απελευθέρωση, πρέπει να προστεθεί και η μάστιγα της ληστείας, που τόσο ταλαιπώρησε ολόκληρη τη Δυτική Ελλάδα, όσο και την Ανατολική. Ήταν η εποχή της ληστοκρατίας και του ανίκανου Ελληνικού Κράτους.

Οι διάφορες ληστοσυμμορίες, που λυμαίνονταν την ύπαιθρο, είχαν προσβάσεις και μέσα στην πόλη, και μάλιστα ανάμεσα στα «υψηλά» πρόσωπα. Συχνά οι ισχυροί παράγοντες, ακόμα και πολιτευόμενοι, χρησιμοποίησαν τους ληστές για εξουδετέρωση αντιπάλων τους, για εκκαθάριση λογαριασμών.

Στα 1878 έφεραν την καρμινιόλα και την έστησαν στην περιοχή της Αγ. Τριάδας, για να κόψουν τρεις καταδικασμένους για εγκλήματα, τους Αμπέση, Στρεβενιώτη, κι έναν Ηπειρώτικης καταγωγής, που είχε σκοτώσει και ληστέψει ένα φούρναρη στην πλατεία Χατζοπούλου. Η κατηγορία του μελλοθάνατου δεν εμπόδισε τον πρώτο να εκλεγεί δήμαρχος ύστερα από λίγα χρόνια.

Η τραχύτητα των ηθών λοιπόν, υπήρξε χαρακτηριστικό γνώρισμα της Αργινιώτικης κοινωνίας, μια τραχύτητα που επιβιώνει, σε ηπιότερη μορφή βέβαια, και οπωσδήποτε υπήρξε ανασταλτικός παράγοντας, αν όχι αρνητικός, για την εξέλιξή και την άνοδο του πολιτιστικού επιπέδου. Αλλά, αυτή η τραχύτητα είχε και τις θετικές της πλευρές, που ίσως μετρούν περισσότερο από τις αρνητικές.

Ο Βραχωρίτης μπορεί να ήταν τραχύς και άξεστος, αλλά αντίθετα ήταν και προικισμένος με αρετές που αντιστάθμιζαν τα παράνω μειονεκτήματά του. Έντιμος, ειλικρινής, μαχητικός, φιλόξενος, συνδρομητής, με ισχυρό το αίσθημα του πατριωτισμού και οξυμένη την εθνική συνείδηση, εξωστρεφής και συχνά θορυβώδης, άνθρωπος του παζαριού.

Μ' αυτή την κοινωνική σύνθεση, μ' αυτό το ανθρώπινο υλικό πορεύτηκε το νέο Αργίνιο γι' αρκετές δεκαετίες του περασμένου αιώνα και μέχρι το τέλος του σχεδόν, που σημειώνεται ο μικροαστικός μετασχηματισμός. Στο διάστημα αυτό, δηλαδή το δεύτερο μισό του προηγούμενου αιώνα, συνεχίστηκε η εισροή και εγκατάσταση νέων κατοίκων, που τους οδήγησε εδώ η αναζήτηση καλύτερης τύχης. Η

διαίσθησή τους για το μέλλον της πόλης δεν έσφαλε. Η μεγάλη γόνιμη πεδιάδα, κι η παλιά φήμη του πλούσιου Τουρκοβράχωρου, ήταν η εγγύηση ότι θα βγάλουν ψωμί.

Ηπειρώτες, Ευρυτάνες, Κραββαρίτες αλλά και Μοραΐτες από την ορεινή Αρκαδία, τεχνίτες κάθε λογής ή μικρέμποροι, αποτέλεσαν τον κόσμο της αγοράς και σιγά σιγά αφομοιώθηκαν με τους γηγενείς και τους παλαιότερους εποίκους. Η αναλογία Ξηρομεριτών και Βαλτινών ήταν ασήμαντη.

Αυτοί οι άνθρωποι, που είχαν έρθει από μακριά, έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή.

Η πόλη, που είχε έρθει από μακριά, έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή.

Η πόλη, που είχε έρθει από μακριά, έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή.

Η πόλη, που είχε έρθει από μακριά, έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή.

Η πόλη, που είχε έρθει από μακριά, έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή.

Η πόλη, που είχε έρθει από μακριά, έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή. Ήταν αυτοί που έφτιαξαν την πόλη, την έδωσαν μορφή, την έκαναν ζωντανή.

1.2.3 Η πολεοδομική εξέλιξη

Με την πρώτη χωροταξική μελέτη, κατά τη σύντομη θητεία του Κυβερνήτη, Ιωάννη Καποδίστρια το Αγρίνιο, (Βραχώρι ακόμα, τότε), εντάχθηκε στην κατηγορία των πόλεων. Αυτή η ένταξη σήμαινε, ότι θα επακολουθούσε η διαδικασία κατάρτισης πολεοδομικού σχεδίου, ώστε η μικρή πόλη, απ' το ξεκίνημά της, να γνωρίζει που και πως θα βαδίσει, για να έχει μια ορθολογική οικιστική εξέλιξη.

Η δολοφονία του Κυβερνήτη ματαίωσε όλα τα σχέδια και η νέα πόλη άρχισε ν' αναπτύσσεται πάνω στα χνάρια της παλιάς Τουρκόπολης, με πυρήνα το ίδιο ιστορικό κέντρο, δηλαδή την παλιά αγορά.

Πολύτιμο ντοκουμέντο αποτελούσε το τοπογραφικό διάγραμμα του 1838 το οποίο όμως δεν προτείνει χωροταξικές λύσεις. Ήταν πρόπλασμα, ας πούμε, πολεοδομικού - ρυμοτομικού σχεδίου, γιατί με ερυθρή μελάνη σημειώνεται η σημερινή κεντρική πλατεία Δημοκρατίας, ο κύριος άξονας, κάθετος προς αυτή, δηλαδή οι σημερινές οδοί Παπαστράτου και Χαριλάου Τρικούπη, όπως και μερικοί άλλοι δευτερεύοντες δρόμοι. Δεν αποκλείεται τα στοιχεία αυτά να προστέθηκαν μεταγενέστερα, αλλά οπωσδήποτε στο διάγραμμα αυτό στηρίχτηκε το σχέδιο του 1852, το λεγόμενο Βαυαρικό.

Σύμφωνα λοιπόν με το χάρτη, το 1838, δηλαδή δέκα χρόνια μετά την απελευθέρωση, είχε διαμορφωθεί η αγορά, το «παζάρι», και δυο συνοικίες. Η αγορά είχε αναπτυχθεί στον ίδιο χώρο που κατάλαμβανε η παλιά, με κάποια επέκταση όμως στη σημερινή Παπαστράτου μέχρι τη συμβολή της με την οδό Δ. Στάικου.

Μεγάλη συγκέντρωση κατοικιών παρατηρούμε στο χώρο αριστερά του Κατρουλή (ρέμα που διέσχιζε την ανατολική πλευρά της πόλης και με κατεύθυνση νότια), μεταξύ των οδών Βλαχοπούλου και Ι. Στάικου, σε όλο το λοφοειδές ύψωμα. Ήταν η συνοικία των Βραχωριτών και κυρίως των προυχόντων και μεγαλονοικοκυραίων. Αριστερά της Βλαχοπούλου υπήρχαν αρχοντικά μεγαλοκαπετάνιων όπως του Στάικου, του Σκαλτσοδήμου και του Δήμου Τσέλιου, στη φερώνυμη οδό.

Ένα μικρότερο άθροισμα κατοικιών βρισκόταν στο τετράγωνο μεταξύ των οδών Ηλιού - Καζατζή - Τσαλδάρη και 39^{ου} Συντάγματος. Ήταν ο αρχικός πυρήνας της Σουλιώτικης συνοικίας.

Σύμφωνα με ονομαστικές καταστάσεις που υπέβαλε στην Κυβέρνηση ο έπαρχος Τριχωνίας Λάμπρος Ζαβός, με το υπ' αρ. 3859 από 12 Μαΐου 1834 έγγραφό του, ήταν ήδη εγκατεστημένες στο Αγρίνιο 157 Σουλιώτικες οικογένειες, (498 άτομα), πρώην αξιωματικών και στρατιωτικών. Ανάμεσά τους οι γνωστές και μεγάλες φάρες των Δαγκλαίων, Ζερβαίων, Μαλαμαίων, Κουτσονικαίων. Επίσης 39 οικογένειες στρατιωτικών, συνολικά 86 άτομα, από άλλες περιοχές της Ηπείρου και, τέλος οχτώ οικογένειες εμπόρων και τεχνιτών.

Είχαν λοιπόν εγκατασταθεί οι πρώτοι Ηπειρώτες έμποροι όπως και τεχνίτες, μάλλον ασημουργοί, που ανήκαν όλοι, αυτοί οι τελευταίοι, στην οικογένεια Δαβαρούκα. Εκτός από τις παραπάνω δύο περιοχές, όπου παρατηρείται σχετικά πυκνή δόμηση, υπήρχαν διάσπαρτες κατοικίες σε αρκετά μεγάλη ακτίνα.

Στο ίδιο τοπογραφικό διάγραμμα σημειώνονται, αδιαμόρφωτες όμως, οι σημερινές οδοί Τσαλδάρη, Σουλίου, Μπότσαρη, Μελεάγρου, Μεγάλης Χώρας, Ηρώων Πολυτεχνείου, Ζωοδόχου Πηγής, Αγ. Δημητρίου, Καλυβίων, Δημοτσέλιου, Παπαϊωάννου, Μεσολογγίου, Βλαχοπούλου, μέχρι ορισμένο ύψος, Αγ. Χριστοφόρου, Ι. Στάικου, Καρπενησίου, Θ. Γρίβα κ.ά.

Οι δρόμοι αυτοί, σοκάκια, οδηγούσαν σε περιβόλια, αγρούς κ.λ.π, υπήρχαν λοιπόν από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, πράγμα που σημαίνει, ότι η οικιστική εξέλιξη της πόλης τους χρησιμοποίησε ως κύριους ή δευτερεύοντες άξονες. Το μόνο που έγινε στα χρόνια που ακολούθησαν, ήταν η κάποια διαμόρφωση.

Το ρυμοτομικό σχέδιο του 1852 δεν εφαρμόστηκε και μόνο το 1869 το Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε την οριοθέτηση της αγοράς.

Στο μεταξύ η πόλη απλώνεται προς όλες τις κατευθύνσεις, δημιουργούνται νέες συνοικίες, ενώ επεκτείνονται οι παλιότερες, αλλά ο καθένας χτίζει όπως νομίζει ότι τον συμφέρει.

Χρειάστηκε να περάσουν τριάντα χρόνια, από το 1852 που συντάχτηκε το Βαυαρικό σχέδιο, για ν' αποφασίσει η Δημοτική αρχή τη μερική έστω, εφαρμογή του.

Υπήρξε ευτυχής συγκυρία για την πόλη η εκλογή δημάρχου, το 1879, του γιατρού Μιχαήλ Μπέλλου, βορειοηπειρώτικης καταγωγής. Φιλοπρόοδος και με ευρύτητα αντίληψης, και, όπως φαίνεται, με ομόθυμη υποστήριξη του Δημοτικού Συμβουλίου, πραγματοποίησε τη διαμόρφωση των δύο πλατειών όπως και του κεντρικού άξονα, δηλαδή την Παπαστράτου μέχρι το ύψος της Δημοτσελίου και τη Χαρ. Τρικούπη μέχρι τον Άγιο Γεώργιο, καθώς επίσης και τμήμα της Τσαλδάρη. Στα μέσα του 1880 άρχισαν οι διαδικασίες ανάθεσης του έργου.

Μετά τη θητεία του Μιχαήλ Μπέλλου κι ενώ είχε αρχήσει ο μετασχηματισμός, κι όλα έδειχναν ότι διανοίγονται μεγάλες προοπτικές για ανάδειξη του Αγρινίου σε σπουδαίο οικονομικό κέντρο, κάθε προσπάθεια εφαρμογής του ρυμοτομικού σχεδίου συναντά σφοδρότατες αντιδράσεις των ιδιοκτητών, που κυριαρχούνταν από τη νοοτροπία του χωριχού. Μοναδικό σχεδόν έργο ήταν η επί δημαρχίας Γ. Μπαϊμπά διάνοιξη και διαμόρφωση της εμπορικής οδού που φέρει το όνομά του και ίσως η διαμόρφωση της πλατείας Καραπανέικων.

Πολύ αργότερα, μόλις το 1924, ανακινείται πάλι το θέμα της ρυμοτομίας, όταν με πρωτοβουλία των Αδελφών Παπαστράτου εκπονήθηκε ένα φιλόδοξο και μακράς πνοής νέο ρυμοτομικό σχέδιο.

Τοπογραφικό
Διάγραμμα του 1838

1.2.4 Η αρχιτεκτονική εξέλιξη

Οι τύποι των κατοικιών που διαμορφώνονται και καθιερώνονται σ' έναν τόπο, η ποιότητα κατασκευής, η διάταξη, τα κάθε λογής παρακολουθήματα ενός νοικοκυριού, η αγορά με τα εργαστήρια και τα μαγαζιά της συνθέτουν το χαρακτήρα του οικισμού.

Όλα αυτά είναι αποτέλεσμα συμβολής πολλών παραγόντων, όπως το κλίμα, οι ασχολίες των κατοίκων, οι οικονομικές δυνατότητες, το πολιτιστικό επίπεδο, η ποιότητα των υλικών, αλλά και η ποιότητα των μαστόρων.

Στην περίπτωση του Αγρινίου όλοι σχεδόν οι παραπάνω παράγοντες ήταν αρνητικοί και για το λόγο αυτό επί αρκετές δεκαετίες, ακόμα και μέχρι τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, παρουσίαζε την εικόνα ενός μεγάλου χωριού, του τυπικού χωριού του Αιτωλοακαρνανικού χώρου και τελικά δεν κατάφερε ν' αποκτήσει αυτό που ονομάζουμε ιδιαίτερη προσωπικότητα, από την άποψη της αρχιτεκτονικής παρουσίας.

Η κοινωνική πυραμίδα, είχε βέβαια την έκφρασή της και στις κατοικίες, αλλά η διαφορά περιοριζόταν στο μέγεθος μόνο και σε κάποιες ανέσεις και εσωτερικές διαρρυθμίσεις.

Υπήρχαν λοιπόν οι κατοικίες των πλούσιων γαιοκτημόνων, ογκώδεις και συνήθως κυβόσχημες κατασκευές, με εξωτερική εμφάνιση χωρίς αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, με μεγάλους εσωτερικούς χώρους και με τα απαραίτητα εξωτερικά παρακολουθήματα. Ένας μεγάλος περίβολος με μαντρότοιχο έκλεινε ένα, επίσης μεγάλο, αύλειο χώρο και κήπο.

Ήταν μάλλον αντίγραφα των παλιών τούρκικων αρχοντικών. Χαρακτηριστικά δείγματα αποτελούσαν οι κατοικίες Στάικου και Σκαλτσοδήμου, που σώζονταν μέχρι πριν λίγα χρόνια στο ιστορικό κέντρο της πόλης.

Ακολουθούσαν οι κατοικίες των νοικοκυραίων, τυπικό δείγμα του «νοντά», που απαντούσε, και απαντά ακόμα, σε πολλά χωριά, και μερικά δείγματα επιβιώνουν μέσα στην αστική περιοχή, σε κεντρικές συνοικίες. Ανώγειες οικοδομές με εξωτερική πέτρινη σκάλα, σκεπαστή λότηα, (ηλιακωτό), με μια μεγάλη σάλα που ήταν μαζί καθιστικό και αίθουσα υποδοχής και ένα ή δυο υπνοδωμάτια.

Το ισόγειο, (κατώι), ήταν το κελάρι και όχι σπάνια χωρισμένο σε δυο δωμάτια, απ' τα οποία το ένα χρησίμευε για καθιστικό.

Το μέγεθος αυτών των κατοικιών, μεγαλύτερο ή μικρότερο, ήταν ανάλογο με τις ανάγκες και τις οικονομικές δυνατότητες της οικογένειας. Στην ίδια κατηγορία ανήκαν και διαφορετικοί τύποι, απλές κυβόσχημες οικοδομές με εσωτερική σκάλα, χωρίς κανένα εξωτερικό ιδιαίτερο χαρακτηριστικό. Τυπικό δείγμα αποτελεί η σωζόμενη οικία Σωχωρίτη, στα Καραπανέικα, οικοδομημένη μετά τα μέσα του προηγούμενου αιώνα.

Όσο για τις κατοικίες των φτωχότερων τάξεων, μικροιδιοκτητών γης, καλλιεργητών, ή μεροκαματιάρηδων τεχνιτών της αγοράς, αυτές ανήκαν στον απλούστερο τύπο αγροτικής κατοικίας και αρκετά δείγματα επιβιώνουν ακόμα σε παλιές γειτονίες της πόλης.

Ισόγειες, μονόχωρες, ή το πολύ με δυο δωμάτια, χωρίς ταβάνι και με χωμάτινο δάπεδο, το γνωστό κερέτσι, εξασφάλιζαν υποτυπώδη στέγη στους ενοίκους.

Η ντόπια πέτρα, ο σκουρόγκριζος ψαμμόλιθος, που εύκολα απολεπίζεται και αποσαθρώνεται, ήταν δομικό υλικό δεύτερης ποιότητας. Αλλά και ο ασβέστης ήταν, για τους πολλούς, πολύ δύσκολο να μεταφερθεί από την περιοχή της Κλεισούρας όπου αφθονεί ο ασβεστόλιθος και υπήρχαν ασβεστοκάμινια. Το ίδιο δύσκολη ήταν και η μεταφορά καθαρής άμμου από την περιοχή του Αχελώου, και επομένως, έλειπαν απ' τους πολλούς αυτά τα δυο βασικά δομικά υλικά. Έτσι σε πολλές οικοδομές ακόμα και ανώγειες, χρησιμοποιήθηκε για συνεκτική ύλη λάσπη από κοκκινόχωμα, που, φυσικά, όσα χρόνια κι αν περάσουν δεν οστρακώνεται.

Υπήρχαν τέλος και αρκετές φτωχικές κατοικίες πλινθόκτιστες. Το χώμα της περιοχής ήταν κατάλληλο για ωμές πλίνθους, δομικό υλικό συνηθισμένο σε καμπύσιες περιοχές όπου σπανίζει η πέτρα.

Χαρακτηριστικό της τοιχοποιίας όχι μόνο των περισσότερων κατοικιών του προηγούμενου αιώνα, αλλά και των μαγαζιών της αγοράς και των εργαστηρίων ήταν η άτεχνη κατασκευή.

Με πρώτη ματιά καταλαβαίνει κανείς, ότι δε δούλευαν σ' αυτές Ηπειρώτες μαστόροι από τα μαστοροχώρια της Κόνιτσας ή των Τζουμέρκων. Είναι κατασκευές μαστόρων δεύτερης σειράς και τέτοιοι ήταν οι Κλεπταίτες και Λομποτινοί χτίστες, που δούλευαν εδώ πολύ και τελικά οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν μόνιμα.

Η οπωσδήποτε φτωχή αρχιτεκτονική παρουσία του Αγρινίου, του προηγούμενου αιώνα, παρουσία που φέρνει τη σφραγίδα της λιτότητας και της φτήνειας, ήταν κάτι πολύ φυσικό για μια μικρή επαρχιακή μεσόγεια πόλη, με κλειστή οικονομία και με πληθυσμό απασχολούμενο αποκλειστικά με την καλλιέργεια της γης.

Ο κόσμος εκείνος που συγκρότησε τους πρώτους οικιστικούς πυρήνες και όσοι προστέθηκαν μεταγενέστερα, δεν είχαν καταβολές, δεν είχαν κάποια παράδοση, για να τη συνεχίσουν. Πλούσια παράδοση και σημαντική αρχιτεκτονική παρουσία έχουμε στα ναυτεμπορικά κέντρα. Ο αγρότης της εποχής, ακόμα κι αν ήθελε, δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να χτίσει σπίτι αξιώσεων, έστω κι αν ανήκε στην τάξη των εύπορων κτηματιών.

Με λίγα λόγια από της αρχές έως και τα μέσα του 19^{ου} αιώνα κύρια γνώρισμα του Αγρινίου όσον αφορά την κατοικία, ήταν τα λαϊκά σπίτια, τα λεγόμενα Βραχωρίτικα.

Ο καταστρεπτικός σεισμός του 1889 ήταν και η αιτία καταρρεύσεως πολλών σπιτιών, εκείνων μάλλον των κατασκευασμένων με φτωχά υλικά. Αμέσως μετά έγινε η ανοικοδόμηση νέων σπιτιών και η χάραξη μεγάλων δρόμων. Άρχισε ν' αλλάζει η μορφή της πόλεως και από πόλη με ανύπαρκτο χωροταξικό πρόγραμμα να μετατρέπεται σε μία πόλη με νέα μορφή.

Οι κατοικίες του Αγρινίου τώρα είναι διώροφες ή μονώροφες. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κατοικίας είναι η κεραμοσκεπής στέγη, οι πέτρινες εξωτερικές καμαρωτές σκάλες που οδηγούν στον όροφο, όπου φθάνουν σε ένα χώρο ανοικτό με στέγη, που κατέχει τα 2/3 του ορόφου (λόντζα). Μερικές κατοικίες εξ' αυτών, που πρόσφατα κατεδαφίσθησαν, είναι η οικία Παπαγιάννη στην οδό Κακαβιά, όπως ακόμη στον πιο κάτω δρόμο, του Αγίου Χριστοφόρου η οικία Ναυσικάς Παπαγαλάνη, που διέθετε περίβολο από μαντρότοιχο με πετρόκτιστη είσοδο και μεγάλη ξύλινη πόρτα. Το τόξο της κεντρικής πύλης έφερε λιθανάγλυφο ζωϊκό και φυτικό διάκοσμο. Ακόμη στο δρόμο προς την Αγία Τριάδα υπάρχει διώροφη κατοικία με αλαμπασάνικη λόντζα ανοιχτή προς τις τρεις πλευρές, ιδιοκτησίας Κοτρότσου.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο τρόπος κτισίματος, δηλαδή η αμέσως μετά την Επανάσταση οικοδομική δραστηριότητα, που έρχεται με πολλά στοιχεία από το παρελθόν, κακώς ονομάζεται Τούρκικη αρχιτεκτονική. Ιδίως τα πυργόσπιτα, τα περιτοιχισμένα με μαντρότοιχους κ.λ.π. είναι τα Βυζαντινά πυργόσπιτα που επικρατούν στο Μυστρά, τα οποία διατηρούν πολλά αρχιτεκτονικά στοιχεία Βενετσιάνικα ή Γενοβέζικα. Δεν διέφεραν, βέβαια, εκείνων της Μάνης.

Η τοιχοποιία, την πρώτη περίοδο, είναι μεικτή, με ισχυρό κονίαμα, όπου και χρησιμοποιείται δέσιμο από ξύλο. Επίσης, τα ξύλινα κουφώματα, οι ξύλινες στέγες, οροφές και πατώματα έχουν ένα δικό τους χαρακτήρα στην επεξεργασία και στην τοποθέτησή τους. Η τοιχοποιία στέφεται στο ύψος του γείσου από πλάκες ψαμμόλιθου που προεξέχουν. Στα παράθυρα και στις πόρτες οι παραστάδες (λαμπάδες) είναι αγκωνάρια, τα δε ανώφλια (πρέκια) από σκληρό ξύλο.

Τα κουφώματα, ταμπλαδωτά και πολλές φορές χωρίς τζαμιλίκια, διαθέτουν ημικυκλικό τόξο από σκληρή πέτρα πάνω απ' το ανώφλι (πρέκι) που εργάζεται σαν προστατευτικό για να καταμερίσει το από πάνω βάρος της τοιχοποιίας. Οι ακρογωνιαίοι λίθοι, τα αγκωνάρια, είναι καλοπελεκημένοι και πολλές φορές σκαλισμένοι από λαϊκούς γλύπτες.

Μετά την προαναφερθείσα περίοδο μέχρι την δεκαετία του 1890, μπορούμε να διακρίνουμε μία ακόμη μεταβατική περίοδο, όχι τόσο σημαντική από πλευράς κατασκευών και αυτός είναι ο λόγος που δεν άντεξαν στο μεγάλο σεισμό του 1889. Με την έναρξη του νέου αιώνα παρουσιάζονται νέες τεχνικές, που τώρα πλέον λαμβάνουν υπόψη δύο σημαντικά στοιχεία στην οικοδομή: α) την στερεότητα και την αντοχή (θα λέγαμε σήμερα την αντισεισμικότητα) και β) την αισθητική τάση της εποχής.

Στα διώροφα κτίρια (οδός Καρπενησίου) τοποθετούνται τα ξύλινα πρέκια με ανακουφιστικά τόξα, όχι μεγάλης ακτίνας, πολύ χαμηλά στα ανοίγματα (πόρτες, παράθυρα) του πρώτου ορόφου αλλά και του ισόγειου.

Οι γωνίες του σπιτιού έχουν τα άγγιστρα των τεσσάρων ελκυστήρων, από μεταλλική λάμα, που είναι εντοιχισμένη περίπου 0,60 εκ. έως 0,70 εκ. του μέτρου κάτω απ' το γείσο της στέψεως της οικοδομής. Το ίδιο συμβαίνει και στο ισόγειο, όπου οι ελκυστήρες τοποθετούνται ακριβώς πάνω απ' τα πρέκια των ανοιγμάτων. Οι ελκυστήρες αυτοί δένουν κατά κάποιον τρόπο την οικοδομή σε δύο οριζόντιες ζώνες και την προστατεύουν από τους σεισμούς.

Ο πρώτος όροφος και ο δεύτερος διαιρούνται με ένα σενάζ στο επίπεδο του δαπέδου του πρώτου ορόφου, που εξέχει 0,15 εκ. του μέτρου. Τα μπαλκόνια είναι μεταλλικά, δηλαδή τα φουρούσια, ο σκελετός, όπου τοποθετείται το δάπεδο από σανίδι, καθώς και η κουπαστή, η οποία είναι μεταλλική και με αξιόλογα σχέδια, σφυρήλατα ή χυτά προκατασκευασμένα.

Η ρυθμική διάταξη των ανοιγμάτων στις όψεις για την ομοιόμορφη κατανομή των φορτίων είναι πάντα αναγκαία. Άλλοτε υπολογίζεται, αλλά πολλές φορές δεν τηρείται αυτή η ομοιόμορφη κατανομή. Οι παρειές του κτιρίου είναι χωρίς εσοχές ή άλλες διαμορφώσεις, εκτός των ανοιγμάτων, παραθύρων, θυρών κ.τ.λ.

Η οικονομική ανάπτυξη της πόλεως συμβάλλει και στην αρχιτεκτονική βελτίωση του σπιτιού, μάλιστα εκείνων με το υψηλότερο μισθό.

Φυσικό ήταν απ' τα πρώτα κτίρια, να είναι εκείνο της Εθνικής Τράπεζας, που εγκαινιάζεται το 1873 με την επικράτηση τότε της αρχιτεκτονικής σε νεοκλασσικό ρυθμό, όπως το Δ' Δημοτικό, το λεγόμενο «του Συγγρού», το 1900.

Ιδιαίτερα από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, που επεκτείνεται η καλλιέργεια του καπνού και συστηματοποιείται η εμπορία του, δηλαδή όταν αρχίζει ν' αναδεικνύεται η πόλη σε καπνικό κέντρο, κάνουν την εμφάνισή τους και οι καθαρά αστικές κατοικίες.

Η νέα δεκαετία, που ακολουθεί, έως τις αρχές του νέου αιώνα είναι μεταβατική και νέα στοιχεία παρουσιάζονται στις οικοδομές, οι οποίες τώρα γίνονται πιο μεγάλες, με διάθεση καλαισθητικής παρουσίασης, προσπαθώντας να ξεφύγουν απ' την παραδοσιακή κατοικία και να «περάσουν» σε κάτι μεταξύ κατοικίας και αποθηκευτικού χώρου (αποθήκης). Τα διώροφα σπίτια του Αγρινίου, τα περισσότερα εμπόρων ή παραγωγών καπνών, διαθέτουν υπόγειο, ισόγειο, όπου τοποθετούνται τα δέματα καπνού και πρώτο όροφο, όπου διαμένει ο ιδιοκτήτης.

Εξωτερικά, κτίζονται έτσι ώστε ο γύψινος, καλλιτεχνικός διάκοσμος, δηλαδή οι κορνίζες, τα επίκρανα παραθύρων κ.τ.λ., να βρίσκουν υποδομή τέτοια, ώστε να μπορούν να στερεωθούν στις παρειές της τοιχοποιίας των σπιτιών. Τέτοιες είναι οι νέες επεμβάσεις στα γείσα της στέγης. Τοποθετείται σειρά από τούβλα, φρύδι, προκειμένου να σχηματιστεί εύκολα η κορνίζα

πάνω απ' τα παράθυρα και τις μπαλκονόπορτες. Εκεί θα κατασκευασθεί σε οριζόντια ή αετωματική κορνίζα. Το ίδιο θα συμβεί στα παράθυρα του ορόφου ή του ισόγειου. Όπου δημιουργείται εσοχή ή ποδιά προκειμένου να γίνουν διακοσμητικές παραστάδες με κορνίζες τραβηχτές, γγίνεται η σχετική προετοιμασία δηλαδή η χρησιμοποίηση των τούβλων στις όψεις σαν υποδομή για την κατασκευή νεοκλασικών στοιχείων, που εμφανίζονται στα μετέπειτα κτίρια.

Τώρα πλέον με την παρουσία των μεταλλικών ράβδων, σε διατομή T (ταυ) ή διπλού T δεν υπάρχει λόγος δημιουργίας στην τοιχοποιία ανακουφιστικών τόξων στα ανώφλια. Απλά τοποθετούνται οι μεταλλικοί ράβδοι στην θέση αντί αυτών.

Στο ισόγειο πολλές φορές διαταράσσεται ο ρυθμός των ανοιγμάτων, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν οι χώροι αυτοί για καταστήματα και γι' αυτό χρειάζονται μεγάλα ανοίγματα. Για το λόγο αυτό παραλείπεται τμήμα φέρουσας τοιχοποιίας. Η αντικατάσταση γίνεται με την τοποθέτηση μεγάλης γέφυρας από μεταλλικούς ράβδους, το δε κενό συμπληρώνεται με ξύλινα κουφώματα.

Ελάχιστα σπίτια συνέχισαν τον εξωτερικό διάκοσμο μετά το πέρας του έργου των μαστόρων. Πολλά άρχισαν να κατασκευάζονται, αλλά αρκετά δεν συνέχισαν πλέον, διότι δεν επαρκούσαν τα οικονομικά τους. Έτσι πολλά σπίτια της πόλεως έμειναν ατελείωτα, με μόνον την υποδομή για τα γύψινα, τις κορνίζες, τα επίκρανα παραθύρων, τα κιονόκρανα κ.τ.λ. Τελικά αυτή η ατέλεια άρχισε να γίνεται χαρακτηριστικό γνώρισμα της Αγρινιώτικης κατοικίας του μεσοπολέμου. Η τοιχοποιία δεν ήταν τέλεια, ώστε να είναι εμφανής, ούτε αρμολογημένη, οι δε γωνίες δεν είχαν περιποιημένα αγκωνάρια, αφού όλα αυτά θα καλύπτονταν από τα κονιάματα. Το συνδετικό υλικό της τοιχοποιίας είναι ανάμικτο με κοκκινόχρωμα, με ψιλό χαλίκι και με ασβέστη, και κατ' αυτόν τον τρόπο αποτελούσε ισχυρό συνδετικό υλικό για τις τοιχοποιίες, που έμοιαζε με την ρωμαϊκή λάσπη, την rozzolana. Όσο περνούσε ο καιρός, τόσο γινόταν πιο σκληρό. Όσες, από εκείνες τις οικοδομές, δοκίμασαν να τις κατεδαφίσουν, υπέφεραν τα σημερινά μηχανήματα. Πολλοί ξένοι αρχιτέκτονες εντυπωσιάστηκαν από τον γκρίζο τύπο των σπιτιών, όπου οι τεχνίτες χρησιμοποίησαν τον ψαμμίτη καλά πελεκημένο, με ισόδομο σύστημα δόμησης (κατ' αράδες), είτε σε όλη την όψη ή σε κείρια σημεία της, όπως γωνίες, παραστάδες (λαμπάδες), κ.τ.λ.

Ένα απ' τα πρώτα παραδείγματα είναι τα Δημόσια Σχολεία Α', Β' και Γ', καθώς και τα Ε' και Α' Παπαστράτεια Εκπαιδευτήρια. Θεμελιώνονται το 1931 τα Παπαστράτεια και το 1932 τα Δημόσια, αλλά και αρκετές κατοικίες, επίσης ο ξενώνας (χάνι) Σαπλαούρα επί της Βασ. Κωνσταντίνου, η Δημοτική Αγορά του αρχιτέκτονα Β. Κουρεμένου, οι Αποθήκες Παπαπέτρου κ.ά. Εξαίρεση αποτελεί η κατοικία Δ. Σκαλτσά, που κατασκευάστηκε από τον αρχιτέκτονα Κυπριανό Μπίρη στα τέλη της δεκαετίας του '30 επί της οδού Παπαστράτου, ο οποίος απέφυγε να χρησιμοποιήσει τη γκρίζα πέτρα της περιοχής του Αγρινίου, αλλά πέτρα χρώματος λευκό-ροζ της περιοχής Θέρμου. Τα τελευταία κτίρια της δεκαετίας του '20 χρησιμοποιούν το σπλισμένο

σκυρόδεμα σε συνεργασία με την τοιχοποιία, για γεφύρωμα μεγάλων ανοιγμάτων, δαπέδων, υποστυλωμάτων κ.τ.λ.

Την περίοδο του μεσοπολέμου έως τη δεκαετία του '50, αλλά και τις αρχές του '60, έχουμε τα τελευταία πετρόκτιστα σπίτια με εμφανή τοιχοποιία.

Είχαμε λοιπόν κατοικίες ευρύχωρες κι ευπαρουσίαστες, που έφεραν μερικά νεοκλασικά στοιχεία, και αυτά περιορίζονταν σε ακροκέραμα, κορνιζώματα, γεισίποδες, στα φουρούσια των μπαλκονιών και σε εσωτερικές διακοσμήσεις οροφών, αλλά είχαμε και αρκετά κακέκτυπα.

2.1 Τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα

Εξαιτίας του μεγάλου πληθυσμού της χώρας και της αυξανόμενης οικονομικής κρίσης, η κατάσταση των κοινωνικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Η κατάσταση των οικονομικών δεδομένων είναι επίσης ιδιαίτερα δύσκολη. Η κατάσταση των κοινωνικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη.

Τα δεδομένα αυτά είναι σημαντικά για την ανάλυση της κατάστασης της οικονομίας της χώρας. Η κατάσταση των οικονομικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Η κατάσταση των κοινωνικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη.

2. Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης

Η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης είναι σημαντική για την κατανόηση της οικονομίας της χώρας. Η κατάσταση των οικονομικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Η κατάσταση των κοινωνικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη.

Το πρώτο βήμα είναι να γίνει μια ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης. Η κατάσταση των οικονομικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Η κατάσταση των κοινωνικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη.

Η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης είναι σημαντική για την κατανόηση της οικονομίας της χώρας. Η κατάσταση των οικονομικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Η κατάσταση των κοινωνικών δεδομένων είναι ιδιαίτερα δύσκολη.

2.1 Τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα

Σήμερα το Αγρίνιο είναι μια από τις μεσαία αναπτυσσόμενες ελληνικές πόλεις. Παρουσιάζει ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα να υπάρχει μια έξαρση της οικοδομικής δραστηριότητας και η πυκνότητα δόμησης να αυξάνει συνεχώς.

Το φαινόμενο αυτό είναι εντονότερο στα περίχωρα της πόλης όπου έχει οικοδομηθεί πλήθος κτιρίων με σύγχρονη αρχιτεκτονική φυσιογνωμία με κύρια χρήση την κατοικία. Το κέντρο στο οποίο στεγάζονται υπηρεσίες, καταστήματα, γραφεία κ.λ.π. έχει πλέον κορεστεί και η μόνη ανοικοδόμηση που παρατηρείται είναι κυρίως επί των παλιών κτιρίων περισσότερο με την εξ' αρχής ανοικοδόμηση νέων κτιρίων και λιγότερο με την ανακαίνιση αυτών. Συγκεκριμένα το 80% περίπου των καταστημάτων του συνόλου της πόλης βρίσκονται στην περιοχή του κέντρου. Το λιανικό εμπόριο παρουσιάζει άνθιση στην περιοχή του κέντρου. Ενώ το χονδρικό εμπόριο περιορίζεται στα περίχωρα όπου συγκεντρώνονται και οι βιομηχανίες.

Το γεγονός αυτό από τη μία πλευρά καθιστά την πόλη του Αγρινίου απαραίτητη για τους γύρω οικισμούς (ακόμα και τους πιο απομακρυσμένους), όχι μόνο για ορισμένα είδη εμπορίου αλλά και για κάποιες υπηρεσίες ανωτέρου βαθμού. Από την άλλη πλευρά όμως, η έντονη εμπορική δραστηριότητα σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες κεντρικές λειτουργίες της πόλης, δημιουργεί μια σειρά σοβαρών προβλημάτων υποβάθμισης του γύρω χώρου σε καθημερινό επίπεδο.

Η οικονομική κατάσταση πολλών Αγρινιωτών πολιτών και κατά συνέπεια της αγρινιώτικης κοινωνίας εξαρτάται από τον πρωτογενή τομέα, καθότι το Αγρίνιο αποτελεί αξιόλογο γεωργικό κέντρο. Εξάγοντας τα προϊόντα του και ανάλογα με το βαθμό παραγωγής αναπτύσσει το χονδρικό εμπόριο και ανεβάζει έτσι το οικονομικό επίπεδο της.

2.2 Το νομικό πλαίσιο

Η περιοχή που επιλέξαμε να μελετήσουμε μπορεί να διακριθεί στις παρακάτω 3 ζώνες όσον αφορά στην πολεοδομική και οικοδομική δραστηριότητα:

Ζώνη 1 – Εμπορίου

Περιλαμβάνει κτίρια και εγκαταστάσεις χονδρικού και λιανικού εμπορίου καθώς και κτίρια γραφείων. Ακόμη εγκαταστάσεις που εξυπηρετούν τη γεωργία και κτηνοτροφία, κέντρα διασκέδασης και κατοικίες. Οι συντελεστές δόμησης για τη συγκεκριμένη ζώνη κυμαίνονται μεταξύ του 1,2 και του 3,4 ανάλογα αν αναφέρονται σε κατοικίες, κέντρα διασκέδασης, γραφεία.

Ζώνη 2 - Ιδρυμάτων και Αθλητισμού

Περιλαμβάνει κτίρια και εγκαταστάσεις εκπαίδευσης, περίθαλψης, πρόνοιας και αθλητισμού. Επιτρέπονται επίσης και εγκαταστάσεις για την εξυπηρέτηση αγροτικών λειτουργιών καθώς και κατοικίες. Ακόμη επιτρέπονται ξενοδοχεία, κτίρια λιανικού εμπορίου και αθλητικών εγκαταστάσεων π.χ. γυμναστήρια. Οι συντελεστές δόμησης στη ζώνη αυτή ποικίλουν ανάλογα τη χρήση του κάθε κτιρίου. Διαφορετικοί είναι οι συντελεστές δόμησης για τις κατοικίες, τα ξενοδοχεία, τις αθλητικές εγκαταστάσεις.

Ζώνη 3 - Χώροι Πρασίνου

Περιλαμβάνει Δημοτικές και Δημόσιες εκτάσεις πρασίνου π.χ. πάρκα, πλατείες. Επιτρέπονται κτίρια και εγκαταστάσεις για την εξυπηρέτηση αγροτικών λειτουργιών, κατοικιών και χώρων αθλητισμού. Οι όροι δόμησης είναι οι ίδιοι με αυτούς που εφαρμόζονται στα κτίρια της ζώνης 2 με ελάχιστες διακυμάνσεις.

2.3 Οι λειτουργίες της πόλης

Οι κεντρικές λειτουργίες της πόλης του Αγρινίου και πιο συγκεκριμένα της περιοχής την οποία εμείς μελετάμε στην εργασία αυτή του «ιστορικού κέντρου» μπορούν να διαιρεθούν σε 10 κατηγορίες:

1) Προσωπικές Υπηρεσίες

Η πόλη του Αγρινίου έχει πλήθος Προσωπικών Υπηρεσιών (Τραπεζών, Ιδιωτικών Γραφείων, Εταιρειών, Καταστημάτων κ.λ.π.) τόσο στο κέντρο όσο και στις γύρω περιοχές. Πιο συγκεκριμένα στο κέντρο έχει συγκεντρωθεί πλήθος Τραπεζών, Ιδιωτικών Επιχειρήσεων κ.λ.π.

Πιο αναλυτικά στην περιοχή τον κέντρου υπάρχουν τα παρακάτω τραπεζικά υποκαταστήματα: ALPHA BANK, ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ, ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΤΤΙΚΗΣ, ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, EUROBANK, ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, ΓΕΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΤΡΑΠΕΖΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ, ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΧΙΟΣ BANK, ASPIS BANK, ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

1) ALPHA BANK στη συμβολή των οδών Χαρ. Τρικούπη και Αφών Παναγοπούλου

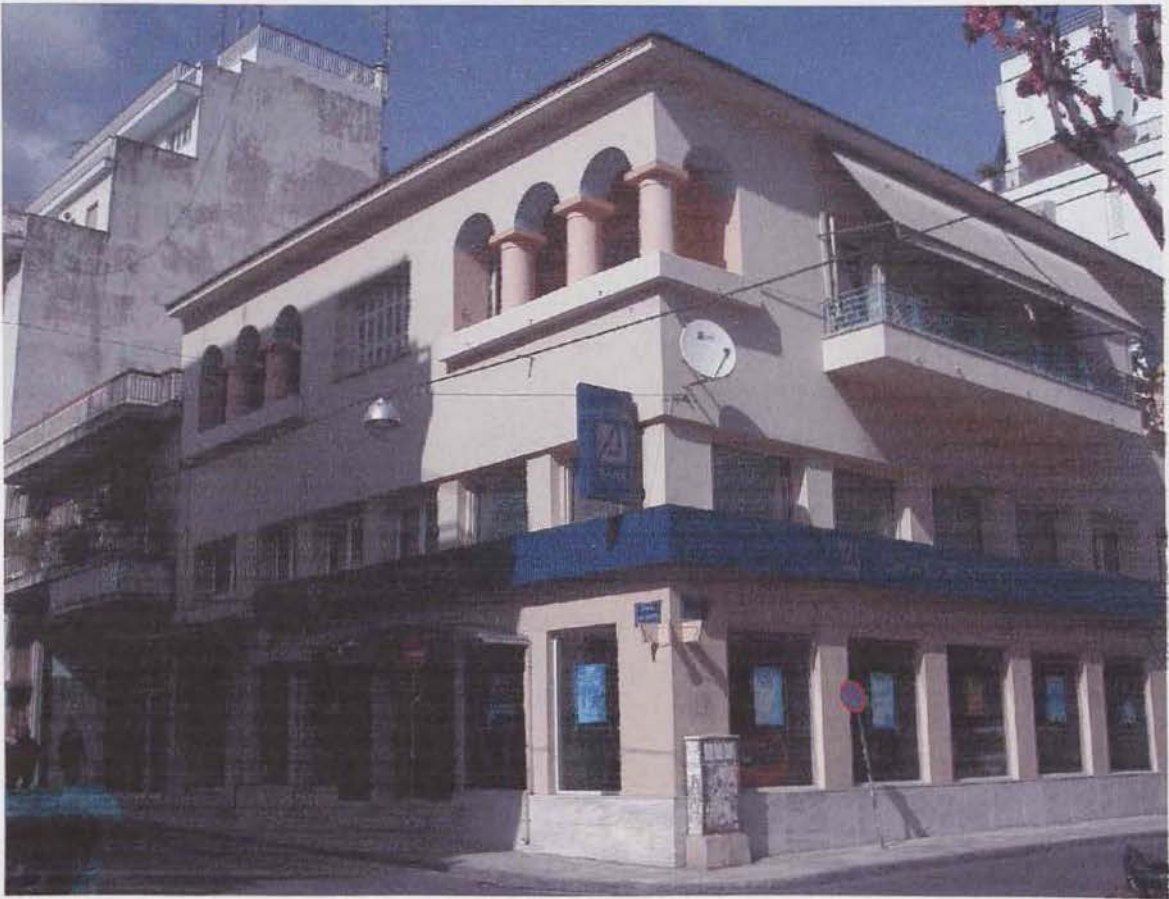

2) Εθνική Τράπεζα Της Ελλάδος στην οδό Χαρ. Τρικούπη

3) Αγροτική Τράπεζα Της Ελλάδος στην οδό Παπαιωάννου

4) Τράπεζα Αττικής στη συμβολή των οδών Χαρ .Τρικούπη και Δημ. Μακρή

5) ASPIS BANK στην οδό Ηλία Ηλιού

6) Τράπεζα της Ελλάδος στην οδό Αναστασιάδη

7) Εμπορική Τράπεζα στην Πλατεία Δημοκρατίας

8) Eurobank στη συμβολή των οδών Βότση και Αναστασιάδη

9) ALPHA BANK στην Πλατεία Δημοκρατίας

10) Τράπεζα Κύπρου επί της οδού Αναστασιάδη

11) Πανελλήνια Τράπεζα επί της οδού Βότση

12) Γενική Τράπεζα επί της οδού Αναστασιάδη

13) Τράπεζα Πειραιώς στη συμβολή των οδών Κύπρου και Ι. Σταΐκου

14) Eurobank στην Πλατεία Δημοκρατίας

2) Εμπόριο

Έντονη εμπορικότητα παρουσιάζει το κέντρο της πόλης του Αγρινίου. Περιλαμβάνει εμπορικές μονάδες χονδρικού, λιανικού, καθημερινού, ευκαιριακού και σπάνιου εμπορίου. Τα καταστήματα στεγάζονται σχεδόν πάντα στο ισόγειο ενώ οι υπόλοιποι όροφοι αποτελούν είτε υποβαθμισμένες κατοικίες με κακόγουστες επεμβάσεις από τους χρήστες τους, είτε διατηρητέα νεοκλασικά οικήματα που έχουν ως επί το πλείστον την αρχική τους μορφή ή στις λιγότερες περιπτώσεις ανακαινιστεί. Αυτό φαίνεται ούτως ή άλλως από τα σημάδια του χρόνου με την πρώτη ματιά. Συνεπώς στο κέντρο του Αγρινίου έχουμε μεικτές χρήσεις.

1) Κρεοπωλείο στην οδό Μπαϊμπά και Σούλου

2) Εμπορικά καταστήματα στην Πλατεία Ειρήνης

3) Εμπορικά καταστήματα στην Πλατεία Φλέμινγκ

4) Εμπορικά καταστήματα στην οδό Ντόβα

4) Εμπορικά καταστήματα στην οδό Σουλίου

5) Εμπορικά καταστήματα στην οδό Σουλίου

6) Καταστήματα στην οδό Τσαλδάρη

7) Καφενείο στην συμβολή των οδών Ηρώων Πολυτεχνείου και Σουλίου

8) Σούπερ Μάρκετ στην οδό Παλαμά

9) Εμπορικό Μέγαρο Αγρινίου στην οδό Ηλία Ηλιού

10) Εμπορικά Καταστήματα επί της οδού Παταστράτου

11) Εμπορικά Καταστήματα επί της οδού Μπαϊμιά

12) Εμπορικά Καταστήματα επί της οδού Μπαϊμπά

13) Εμπορικά Καταστήματα επί της οδού Παπαστράτου

14) Εμπορικά Καταστήματα επί της οδού Καραϊσκάκη

15) Εμπορικά Καταστήματα επί της οδού Κ. Σαλάκου

16) Σούπερ Μάρκετ επί της οδού Δαγκλή

3) Πολιτιστικές δραστηριότητες - Αναψυχή

Η περιοχή του ιστορικού κέντρου του Αγρινίου που μελετάμε περιλαμβάνει στοιχεία πολιτισμού και αναψυχής. Πιο αναλυτικά έχει ιδρυθεί στον παλιό σταθμό των τραίνων το Πνευματικό κέντρο του Αγρινίου, το Παπαστράτειο Μέγαρο που λειτουργεί κυρίως ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων, το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Δημοτικό Θέατρο, τρεις κινηματογραφικές αίθουσες το Έτουάλ, το Έλληνίς και το Άνεσις. Το τελευταίο μάλιστα έχει και αίθουσες θεάτρου και πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Άλλα κτίρια της κατηγορίας αυτής που βρίσκονται στο κέντρο είναι το Δημοτικό Ωδείο, η Αίθουσα Τέχνης, Ιδιωτικό Ωδείο η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη του Αγρινίου, το μνημείο στην Πολύτεκνη μάνα, η ψηφιδωτή απεικόνιση της πάλης του Αχελώου με τον Ηρακλή, που είναι και το σύμβολο της Πόλης και κοσμεί την Πλατεία Παναγοπούλου.

1) Ψηφιδωτό στην Πλατεία Παναγοπούλου

2) Δημοτικό Θέατρο επί της οδού Βότση

3) Μνημείο στην Πολύτεκνη Μάνα στην οδό Τσαλδάρη

4) Πνευματικό Κέντρο Αγρινίου στην οδό Λ. Μαβίλη

5) Ιδιωτική Μουσική Σχολή επί της οδού Δημ. Μακρή

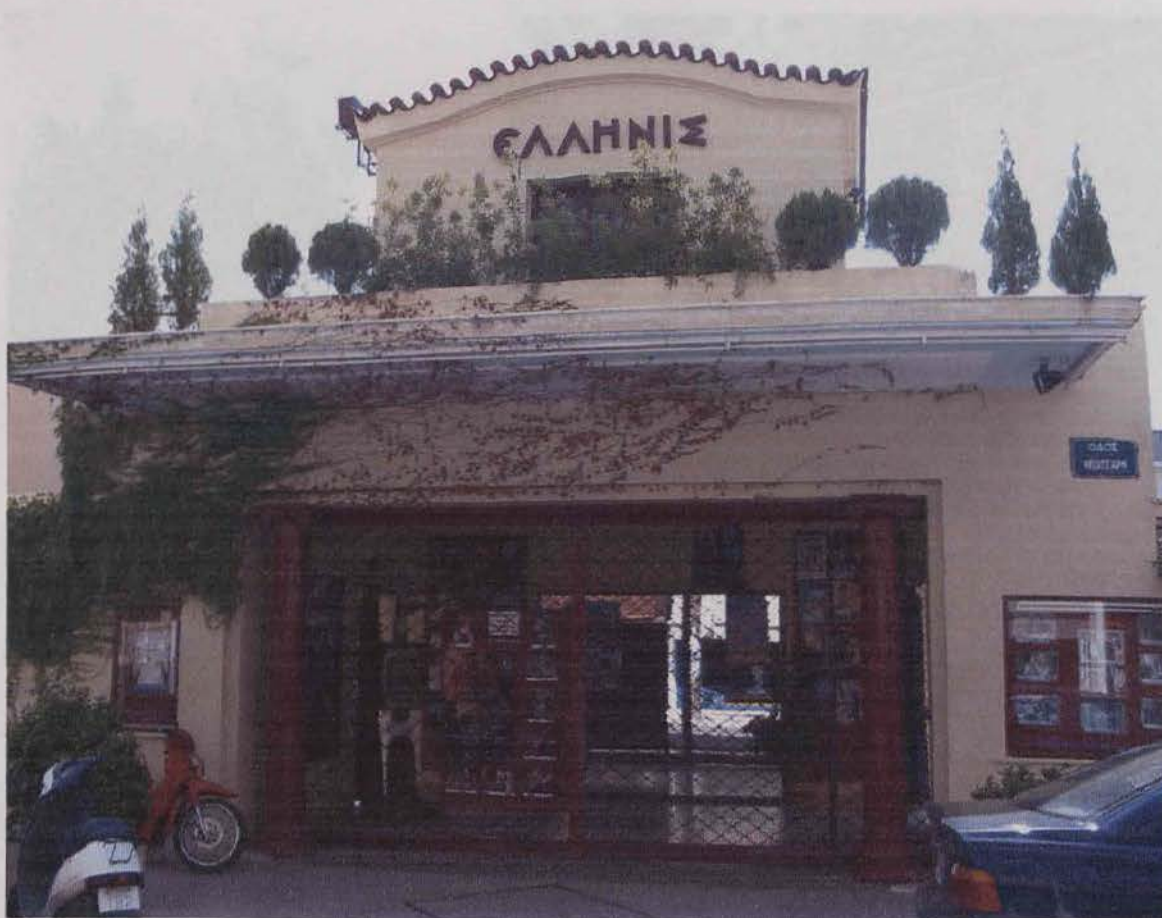
6) Παπαστρατέιο Μέγαρο στην Πλατεία Παναγοπούλου

7) Δημοτικό Ωδείο στην οδό Ηλία Ηλιού

8) Σινεμά ΕΤΟΥΑΛ επί της οδού Παπαστράτου

9) Θερινός κινηματογράφος επί της οδού Μπότσαρη

10) Αίθουσα Τέχνης στο δημοτικό Πάρκο

11) Δημοτική Βιβλιοθήκη στο δημοτικό Πάρκο

12) Αρχαιολογικό Μουσείο Αργινίου στη συμβολή των οδών Ελ. Βενιζέλου και Καζαντζάκη

13) Κινηματογράφος Ανεσις επί της οδού Χαρ. Τρικούπη

4) Τουριστικές Εγκαταστάσεις

Στο κέντρο του Αγρινίου υπάρχει το κεντρικό ξενοδοχείο ΛΗΤΩ. Επιπλέον ένα κεντρικό ξενοδοχείο είναι το ΕΣΠΕΡΙΑ το ACROPOL, TOURIST και το HOTEL GALAXIAS. Τα ξενοδοχεία αυτά είναι τα μεγαλύτερα και καλύτερα της πόλης. Από εκεί και πέρα υπάρχει πλήθος ξενοδοχείων που είναι στη διάθεση των επισκεπτών - τουριστών μεταξύ των οποίων περισσότερο γνωστά είναι τα: SELINI, ΠΑΛΛΑΣ,

1) ESPERIA HOTEL στην οδό Χαρ. Τρικούπη

2) Ξενοδοχείο ΛΗΤΩ στην Πλατεία Δημοκρατίας

3) Ξενοδοχείο ACROPOL στην Πλατεία Δημοκρατίας

4) Ξενοδοχείο Tourist στη συμβολή των οδών Παπαστρατού και Σουλίου

5) Ξενοδοχείο GALAXIAS στη συμβολή των οδών Κέντρου και Καζαντζή

5) Περίθαψη / Κοινωνική Πρόνοια

Στην περιοχή που μελετάμε υπάρχουν κάποια Κέντρα Περίθαψης και Κοινωνικής Πρόνοιας για να εξασφαλίζουν την καλή υγεία τόσο των κατοίκων της περιοχής όσο και των γειτονικών περιοχών. Το κεντρικό νοσοκομείο της πόλης βρίσκεται εκτός της περιοχής μελέτης. Σήμερα βρίσκεται υπό κατασκευή και το Νομαρχιακό Νοσοκομείο Αγρινίου στην Εθνική Οδό Αντιρρίου – Ιωαννίνων.

1) Ιπποκράτειο Ίδρυμα επί της οδού Γοργοποτάμου

2) Μαιευτήριο επί της οδού Δαγκλή

6) Εκπαίδευση

Το Αγρίνιο είναι εκπαιδευτικό κέντρο. Εκτός από περίπου 25 δημόσια δημοτικά, 7 γυμνάσια, 8 Λύκεια, αρκετά νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς, εκτός από την Πανεπιστημιακή Σχολή του Αγρινίου που με επιτυχία λειτουργεί υπό την επίβλεψη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, βρίσκει κανείς στο Αγρίνιο δεκάδες ιδιωτικά φροντιστήρια, ιδιωτικά νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς υψηλής ποιότητας, καθώς και ιδιωτικό δημοτικό και ιδιωτικό γυμνάσιο και λύκειο με αξιοσημείωτες επιδόσεις.

1) 3^ο και 24^ο Δημοτικό Σχολείο επί της οδού Α. Ρήκα

2) 6^ο Δημοτικό Σχολείο επί της οδού Ιερού Λόχου

3) 11^ο Δημοτικό Σχολείο επί της οδού Χέντερσον

4) 17^ο Δημοτικό Σχολείο επί της οδού Χέντερσον

5) 4^ο Δημοτικό Σχολείο επί της οδού Σούλου

6) 5^ο και 19^ο Δημοτικό Σχολείο στο δημοτικό Πάρκο

7) 1^ο Δημοτικό Σχολείο επί της οδού Ευαγγελίστριας

8) 2^ο Δημοτικό Σχολείο επί της οδού Φιλ. Ακαρνάνος

9) 8^ο Δημοτικό Σχολείο επί της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου

10) 1^ο Γυμνάσιο Αργινίου στο δημοτικό Πάρκο

11) 2^ο & 6^ο Γυμνάσιο επί της οδού Λ. Μαβίλη

12) 3^ο Ενιαίο Λύκειο στην οδό Λ. Μαβίλη

13) Σχολή Νοσηλευτικής επί της οδού Σαλάκου

14) 1^{ος} Δημοτικός Παιδικός Σταθμός επί της οδού Ανακτορίου

15) 2^{ος} Δημοτικός Παιδικός Σταθμός επί της οδού Θουσίας

16) 2^{ος} Ιδιωτικός Παιδικός Σταθμός επί της οδού Αγίου Χριστοφόρου

17) 6^{ος} Δημοτικός Παιδικός Σταθμός επί της οδού Αχελώου

18) 5^ο και 19^ο Νηπιαγωγείο επί της οδού Βλαχερνών

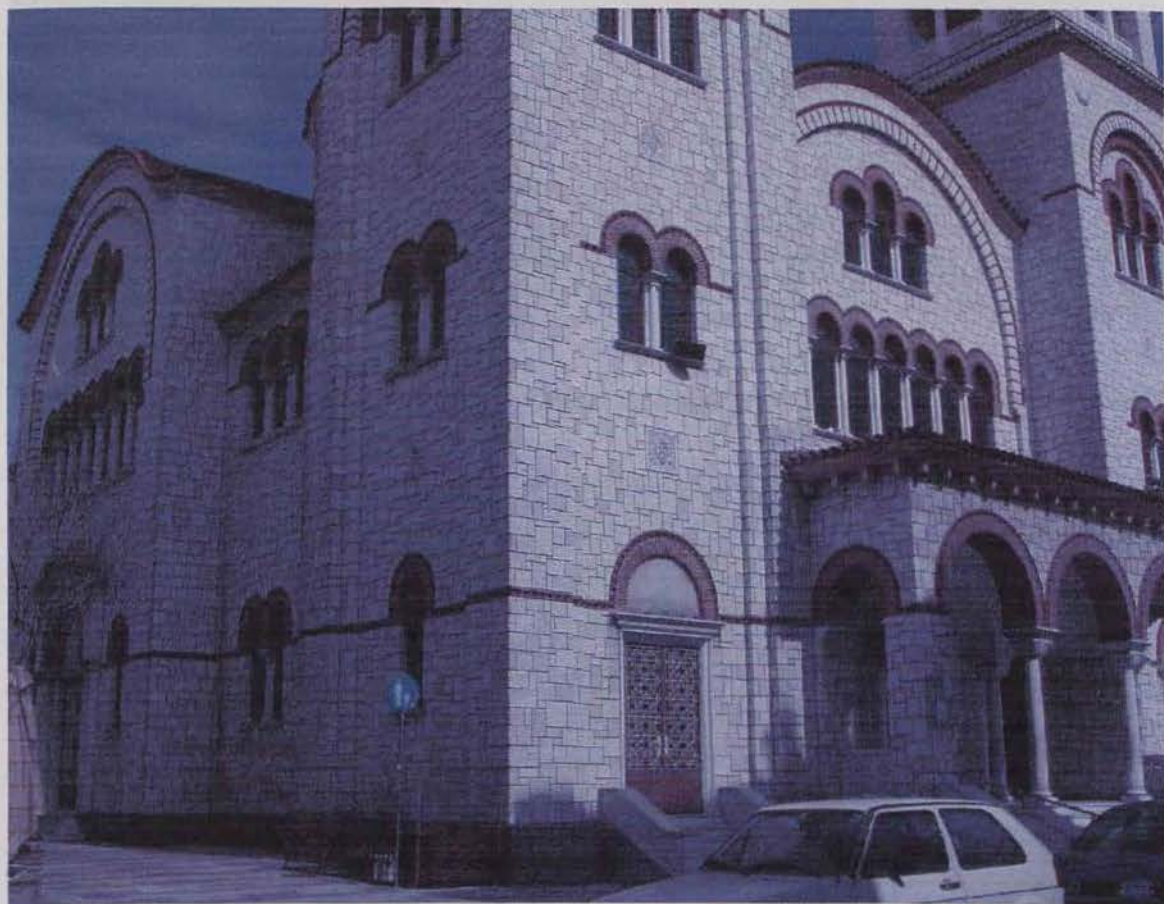

19) 18^ο Νηπιαγωγείο επί της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου

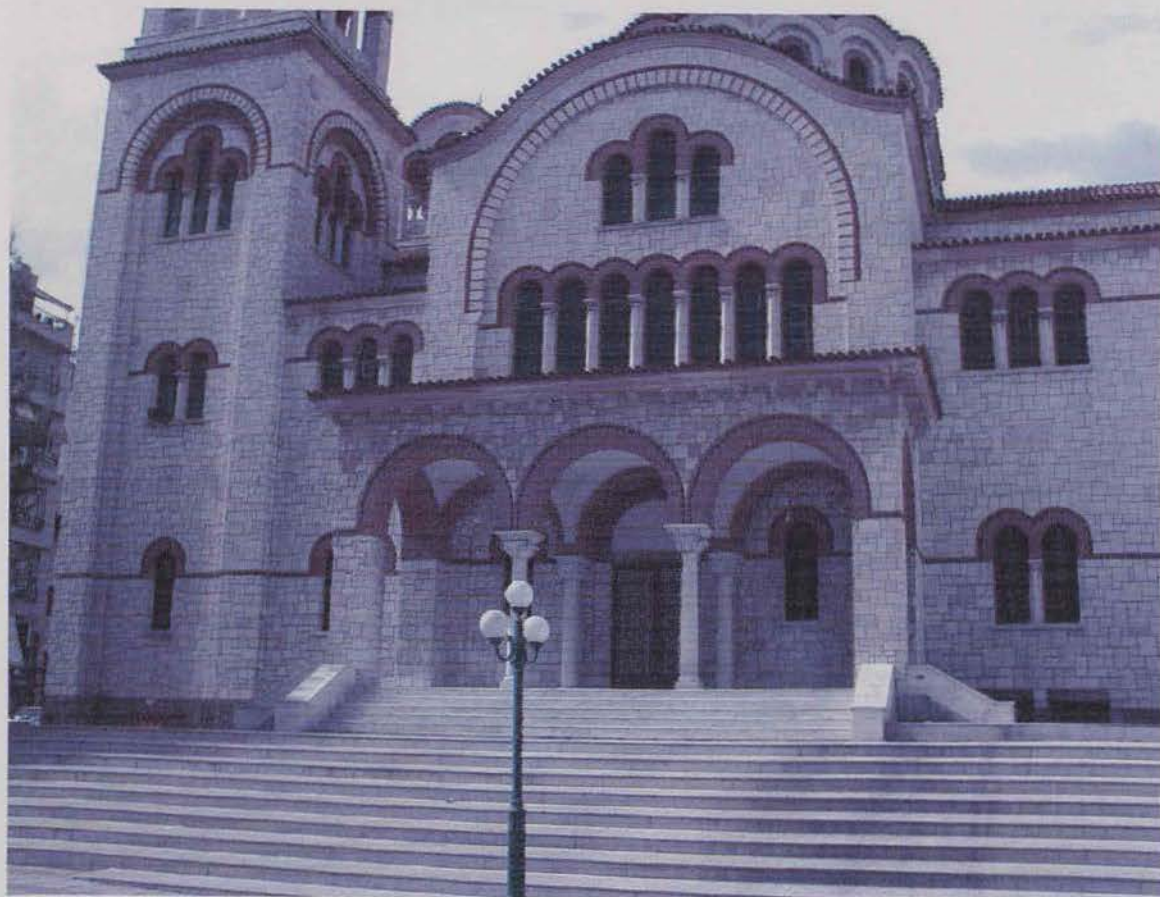

7) Θρησκευτικές Εγκαταστάσεις

Εκτός από τη Μητρόπολη τον Ιερό Ναό Ζωοδόχου Πηγής που βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, υπάρχουν επίσης μερικοί ακόμη ενοριακοί ναοί όπως της Αγίας Τριάδας, της Ευαγγελίστριας, του Αγίου Γεωργίου και της Μεταμορφώσεως της Σωτήρος. Επίσης η πόλη διαθέτει και κατηχητικές σχολές η μεγαλύτερη των οποίων είναι η Χριστιανική Ένωση.

1) Ιερός Ναός Ζωοδόχου Πηγής στη συμβολή των οδών Τσαλδάρη και Ζωοδόχου Πηγής

2) Ιερός Ναός Ζωοδόχου Πηγής στη συμβολή των οδών Τσαλδάρη και Ζωοδόχου Πηγής

3) Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου επί της οδού Χαρ. Τρικούπη

4) Ιερός Ναός Αγίας Τριάδος επί της οδού Δημ. Μακρή

5) Ιερός Ναός Μεταμορφώσεως της Σωτήρος στο δημοτικό Πάρκο

6) Ιερός Ναός Ευαγγελίστριας επί της οδού Ι. Παπαϊωάννου

7) Ιερός Ναός Αγίων Αναργύρων επί της οδού Χαρ. Τρικούπη

8) Ιερός Ναός Αγίου Χριστοφόρου επί της οδού Αγίου Χριστοφόρου

9) Ιερός Ναός Αγίου Χριστοφόρου επί της οδού Παπαποστόλη

8) Εγκαταστάσεις Μεταφορικής Υποδομής

Οι εγκαταστάσεις μεταφορικής υποδομής έχουν συγκεντρωθεί κυρίως στην περιοχή του κέντρου όπου βρίσκεται ο ΣΤΑΘΜΟΣ ΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ. Ο ΣΤΑΘΜΟΣ ΥΠΕΡΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ βρίσκεται εκτός της περιοχής μελέτης μας επί της Εθνικής Οδού Αντιρρίου – Ιωαννίνων. Στο κέντρο της πόλης εκτός από τις γραμμές λεωφορείων που συνδέουν το κέντρο με τις γύρω συνοικίες και πόλεις βρίσκονται και αρκετές πιάτσες ΤΑΞΙ. Στην πόλη μας λειτουργούσε παλαιότερα ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ο οποίος στεγάζονταν εκεί όπου βρίσκεται σήμερα το Πνευματικό Κέντρο Αγρινίου και συνέδεε την πόλη με τις υπόλοιπες πόλεις του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Ενώ για πολλά χρόνια είχε εγκαταλειφθεί, τα τελευταία δυο χρόνια έχει ξεκινήσει προσπάθεια ανακατασκευής του δικτύου.

1) Αστικό ΚΤΕΛ Αγρινίου επί της οδού Μεσολογγίου

9) Αθλητικές Εγκαταστάσεις

Στην περιοχή που επιλέξαμε να μελετήσουμε είναι περιορισμένος ο αριθμός των αθλητικών εγκαταστάσεων αφού το Εθνικό Στάδιο του Αγρινίου και γενικότερα οι εγκαταστάσεις για άθληση είναι κατασκευασμένες περιφερειακά του ιστορικού κέντρου.

Ωστόσο, στο κέντρο υπάρχουν το Ποδοσφαιρικό Γήπεδο του Παναιτωλικού, το Γήπεδο του κέντρου Νεότητας του Δήμου Αγρινίου, καθώς και πολλά μικρά γήπεδα μέσα στις σχολικές εγκαταστάσεις και ιδιωτικά γυμναστήρια σε διάφορα σημεία της πόλης

1) Γήπεδο Παναιτωλικού στη συμβολή των οδών Προυσιωτίσσης και Νικηταρά

10) Βιομηχανικές Εγκαταστάσεις

Στην περιοχή που επιλέξαμε να μελετήσουμε είναι περιορισμένος ο αριθμός των βιομηχανικών εγκαταστάσεων. Στην ουσία δεν υπάρχουν Βιομηχανικές εγκαταστάσεις εν ενεργεία διότι η βιομηχανίες έχουν συγκεντρωθεί πλέον εκτός της πόλεως κυρίως παραπλεύρως της Εθνικής Οδού Αντιρρίου – Ιωαννίνων.

Ωστόσο μπορούμε να διακρίνουμε τα κτίρια των Αδελφών Παπαστράτου και Παπαπέτρου που λειτούργησαν ως αποθήκες Καπνού και παρουσιάζουν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

1) Αποθήκες Παπαστράτου επί της οδού Δεληγιώργη

2) Αποθήκες Αδελφών Παπαπέτρου επί της οδού Μαβίλη

3) Αποθήκες Αδελφών Παπαπέτρου επί της οδού Μαβίλη

2.4 Η κυκλοφορία και οι προσπελάσεις

Ο μόνος δρόμος που οδηγεί από και προς την πόλη είναι η Εθνική Οδός Αντιρρίου – Ιωαννίνων. Η οδός αυτή εξασφαλίζει τη σύνδεση του Αγρινίου με την Αμφιλοχία, την Άρτα και τα Ιωάννινα από Βορρά και από το Νότο με το Μεσολόγγι και το Αντίρριο.

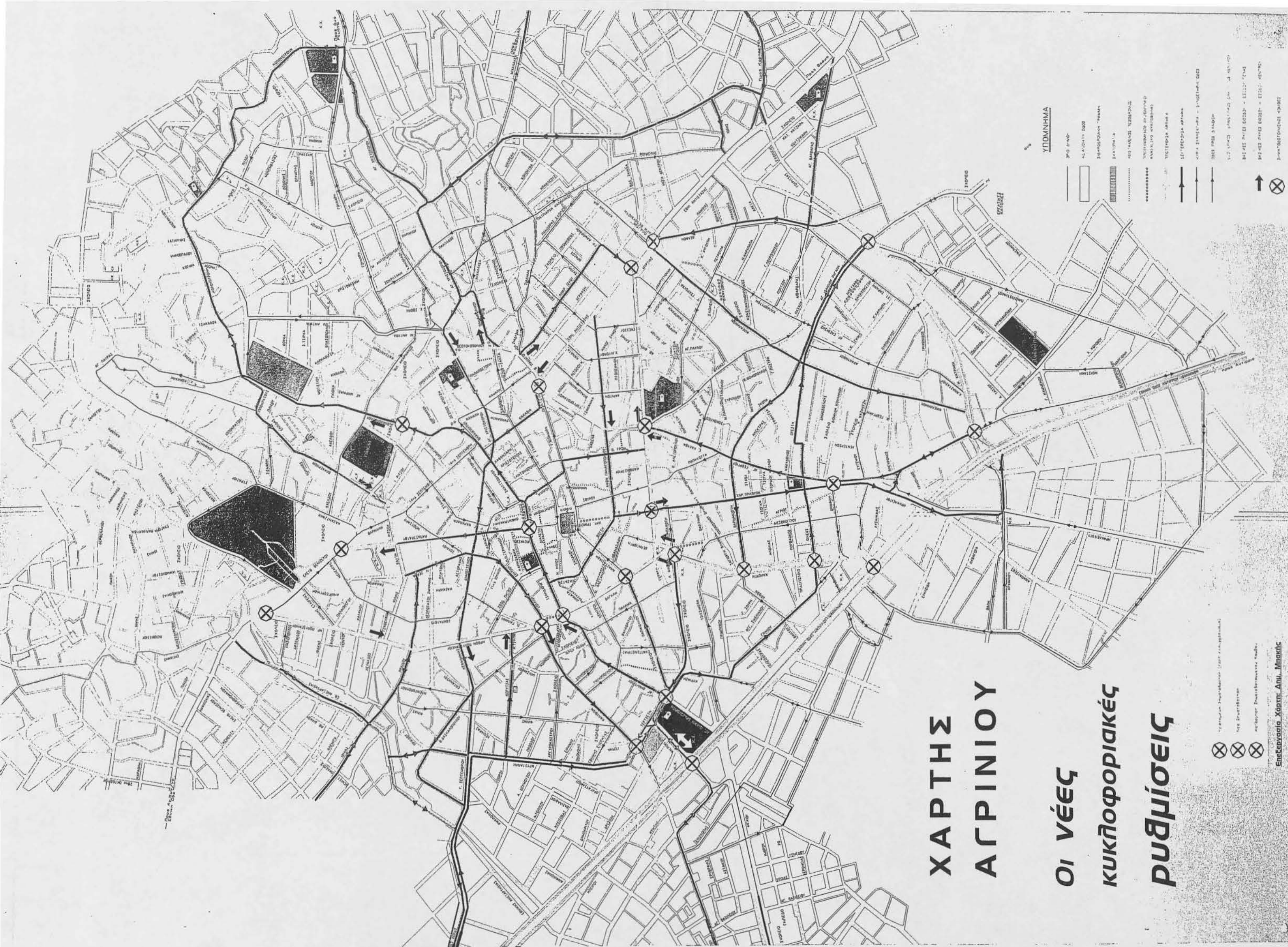
Υπάρχουν έξι είσοδοι για το Αγρίνιο από την Εθνική Οδό. Από το Νότο προς το Βορρά, η πρώτη βρίσκεται στο 67° χλμ., η δεύτερη στο 68° χλμ. στο ύψος της αερογέφυρας, η τρίτη στο 69° όπου βρίσκεται και τμήμα της πολεοδομίας της πόλης, η τέταρτη στο 71° χλμ. στο ύψος της διασταύρωσης του Αγίου Δημητρίου, η πέμπτη στο 73° χλμ. στο ύψος του Εθνικού Σταδίου της πόλης (περιοχή Βοιδολείβαδο) και η έκτη στο 75° χλμ. στην περιοχή της Νεάπολης.

Πόλη φιλική στον πεζό, αριθμεί στην περιοχή του κέντρου περί τους 30 πεζοδρόμους, ενώ την τελευταία πενταετία με τη σύνταξη της νέας κυκλοφοριακής μελέτης, προτάθηκε η πραγματοποίηση 11 ακόμη πεζοδρομήσεων. Με μεγάλα πεζοδρόμια κυρίως στην περιοχή γύρω από την κεντρική πλατεία, την πλατεία Δημοκρατίας, προσφέρει άνεση στις μετακινήσεις και εύκολες προσβάσεις στην καθημερινότητα. Δε συμβαίνει το ίδιο και με τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Σε αντίθεση με την παραπάνω εικόνα, έρχεται η κατάσταση των δρόμων. Λόγω κακοτεχνιών τις περισσότερες φορές, αλλά και από τη δημιουργία τους, οι δρόμοι στενοί, δημιουργούν προβλήματα στις προσπελάσεις των οχημάτων. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι το πρόβλημα ξεκινά από τη μη ύπαρξη κάποιου ρυμοτομικού σχεδίου στην πόλη του Αγρινίου από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του. Οι περισσότεροι δρόμοι, εκτός των μεγάλων οδικών αξόνων της πόλης, όπως η οδός Παπαστράτου ή η οδός Μπαϊμπά, ήταν παλιά στενά, σοκάκια τα οποία μετατράπηκαν σε δρόμους όταν τα σπίτια που χτίζονταν ανεξέλεγκτα, έπρεπε να συνδεθούν με τις κεντρικές αρτηρίες για άμεση και γρήγορη πρόσβαση.

ΧΑΡΤΗΣ ΑΓΡΙΝΙΟΥ

ΟΙ ΝΕΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

ΥΠΟΜΗΝΗΜΑ

- ΟΔΟΣ ΜΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
- ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΜΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ
- ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ
- ΟΔΟΣ ΜΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ - ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ
- ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ - ΟΔΟΣ ΜΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
- ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ - ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΜΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
- ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ - ΟΔΟΣ ΜΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ - ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ
- ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ - ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΜΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ - ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ
- ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ - ΟΔΟΣ ΜΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ - ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ - ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΚΟ ΣΗΜΑ

Το παρόν σχέδιο αποτελεί έργο της Εταιρείας
Υπερσυσχετισμού και Διαχείρισης
Ασφαλείας Συγκοινωνιών (ΕΥΔΑΣ)

Επιχειρησικό Σχέδιο - Ανάλυση Μεταφορών

2.5 Οι υποδομές

Μεταφορική υποδομή

Σε μια πόλη όπως το Αγρίνιο τα διατιθέμενα μέσα μαζικής μεταφοράς θα πρέπει να συνδέουν την πόλη με τις γύρω συνοικίες αλλά και με τα πιο απομακρυσμένα χωριά σε ικανοποιητικό βαθμό. Οι σημερινές λεωφορειακές γραμμές δεν είναι αποτέλεσμα συνολικού σχεδιασμού αλλά τοπικές επεμβάσεις ανάγκης.

Στην περίπτωση του Αγρινίου υπάρχουν 13 γραμμές αστικών λεωφορείων που συνδέουν το κέντρο της πόλης με τις γύρω συνοικίες εκ των οποίων οι 5 πρώτες εξυπηρετούν και τη συγκοινωνία στην πόλη ενώ οι υπόλοιπες 8 έχουν ως αφετηρία τους το κέντρο αλλά τα δρομολογιά τους είναι αποκλειστικά για τους τόπους προορισμού τους.

Γραμμή 1	Άγιος Κωνσταντίνος – Παναιώλιο
Γραμμή 2	Άγιος Κωνσταντίνος – Καινούριο
Γραμμή 3	Άγιος Κωνσταντίνος – Παραβόλα
Γραμμή 4	Άγιος Κωνσταντίνος – Αμπάρια
Γραμμή 5	Άγιος Κωνσταντίνος – Παντάνασσα
Γραμμή 6	Νοσοκομείο – Δοκίμι
Γραμμή 7:	Κέντρο – Λεπενού
Γραμμή 8:	Κέντρο – Σπολάιτα
Γραμμή 9:	Κέντρο – Όχθια
Γραμμή 10:	Κέντρο – Λυσιμαχία
Γραμμή 11:	Κέντρο – Γαβαλού
Γραμμή 12:	Κέντρο – Καστράκι
Γραμμή 13:	Κέντρο – Στράτος

Υδρευση – Αποχέτευση

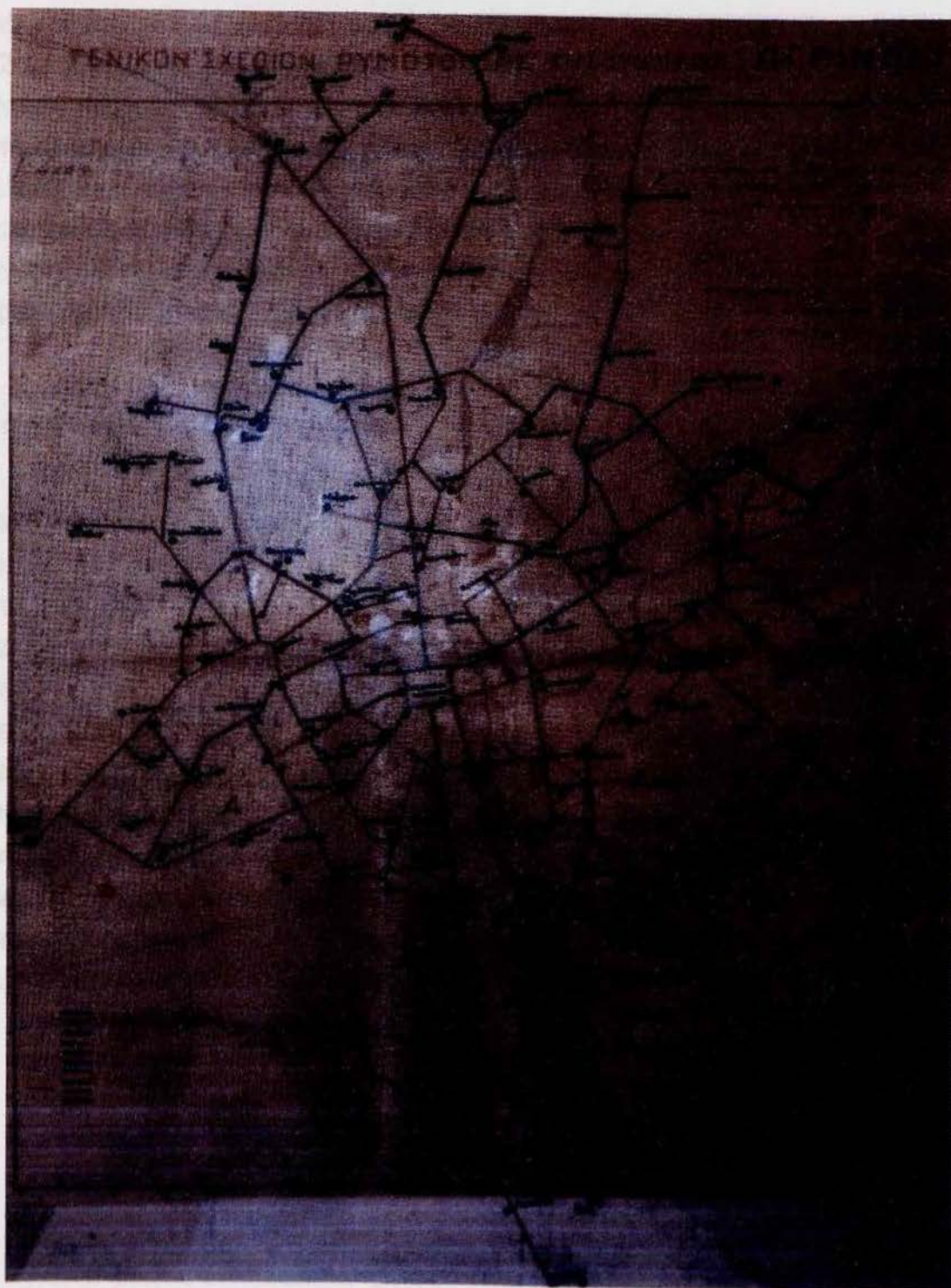
Πριν το Αγρίνιο αποκτήσει δίκτυο ύδρευσης, οι κάτοικοί του χρησιμοποιούσαν νερό, που αντλούσαν από τα αρτεσιανά τους πηγάδια. Στο γενικό ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης, άγνωστης χρονολογίας, αναφέρονται οι ιδιοκτήτες αυτών. Σήμερα τόσο το Αγρίνιο όσο και οι γύρω οικισμοί υδρεύονται από τον Αχελώο Ποταμό, τα νερά του οποίου υφίστανται επεξεργασία από διυλιστήρια στην περιοχή της Σπολάιτας πριν διοχετευθούν στην κατανάλωση. Συγκεκριμένα το 95% του πόσιμου νερού προέρχεται από τις εγκαταστάσεις στο Καστράκι ενώ το υπόλοιπο 5% από γεωτρήσεις. Οι πρώτες σωληνώσεις που εγκαταστάθηκαν το 1850 ήταν κατασκευασμένες

από μαντέμι, ενώ η πρώτη δεξαμενή συγκέντρωσης νερού κατασκευάστηκε το 1928 στην περιοχή του Αγίου Χριστοφόρου. Το δίκτυο, που άρχισε να διαμορφώνεται το 1910, αποτελείται από χαλυβδοσωλήνες, ενώ έχει αρχίσει η σταδιακή αντικατάστασή τους από σωλήνες πολυαιθυλενίου, για λόγους υγείας αλλά και λειτουργικότητας και υπολογίζεται ότι σε τρία χρόνια θα έχει ολοκληρωθεί. Στο μέλλον προβλέπεται να γίνει μια γεώτρηση στην περιοχή της Σκουτεσιάδας όπου θα τροφοδοτεί με πόσιμο νερό την περιοχή των Καλυβίων η οποία θα πάψει να υδρεύεται από τον Αχελώο.

Το Αγρίνιο δεν είχε ποτέ αποχετευτικό πρόβλημα λόγω της φυσικής κλίσης των εδαφών του. Η δημιουργία ωστόσο δικτύου όμβριων υδάτων έγινε στην δεκαετία του '60 όπου άρχισαν να καλύπτονται τα περισσότερα ρέματα σε μεγάλα μήκη ενώ τα υπόλοιπα μεταξύ 1980 – 1987. Το δίκτυο αποχέτευσης αποτελείται από σωλήνες PVC, ενώ τα όμβρια καταλήγουν στον Κατρουλή (το μεγαλύτερο ρέμα της πόλης) όπου μετά την χημική επεξεργασία τους στις εγκαταστάσεις του Βιολογικού Καθαρισμού πέφτουν στη λίμνη Λυσιμαχεία.

Ιδιοκτήτες Πηγαδιών στο Αγρίνιο

1. Γαλατάδες	22. Σβόλη	42. Σάρρα	63. Μόσχου	84. Κρέλια
2. Μεσημέρι	23. Κωστόπουλου	43. Σαφώκου	64. Πανουργιά	85. Παπαφώτη
3. Σιγγουνέικα	24. Βασιλόπουλου	44. Μποκόρου	65. Λάλα	86. Γεράκη
4. Αμερικάνου	25. Καμμένου	45. Φαναρίσιου	66. Δημητρά	87. Τσούφη
5. Αραχωβίτη	26. Δάσος Αγίου Χριστοφόρου	46. Τσίτα	67. Σιλέκου	88. Εικόνισμα
6. Κραβαρίπικα		47. Κονδύλη	68. Αγ. Δημητρίου	89. Αλεξανδροπούλου
7. Γράβαλου	27. Τσίτου	48. Ρήκα	69. Σκεύη	90. Πλατάνια
8. Μπανιά	28. Έξαρχου	49. Καλαμάρα	70. Καραπάνου	91. Μπέκα
9. Πεταλούδα	29. Οικονομίδη	50. Σωχωρίτη	71. Καβγιούλα	92. Τάτση
10. Σισμάνη	30. Κρίπα	51. Καρασπανέικα	72. Παπαϊωάννου	93. Αλεξανδρή
11. Κουμπούρα	31. Δούτσιου	52. Αλεξανδροπούλου	73. Παπαγιάννη	94. Κροτσέτη
12. Κατσάμπα	32. Παυλόπουλου	53. Σερπάνου	74. Παπαλένη	95. Φύλακτου
13. Καμπά	33. Καμμένου	54. Λαμπροπούλου	75. Κόκκαλη	96. Τούφη
14. Κωσταρέλου	34. Μετόχι	55. Γκένοβα	76. Λαμπροπούλου	97. Μεγαπάνου
15. Πύργου	35. Προύντζου	56. Κάππα	77. Αθανασόπουλου	98. Γερμανού
16. Παπαγεωργίου	36. Καράτσαλου	57. Τηλιγάδα	78. Ασημακούλα	99. Γκολφόπουλου
17. Παλιούρα	37. Γαρουφαλή	58. Στάθη-Τάκα	79. Παπαδάκη	100. Κώτσαρη
18. Γερμανού	38. Τσιλιπάνου	59. Χρυσανθακόπουλου	80. Παπαστράτου	101. Ρούση
19. Κολοβού	39. Σπανόπουλου	60. Παπαλάκη	81. Παπαπέτρου	102. Ζαχαριάδη
20. Μουρίκη	40. Δήμα	61. Μπαϊμπά	82. Ευαγγελίστριας	103. Τζαχίλα
21. Τηλιγάδα	41. Ράπη	62. Καρκαμπούνα	83. Σταθμός	104. Σαλάπα

Ρυμοτομικό σχέδιο του Αγγινίου όπου καταγράφονται τα πηγάδια της πόλης και οι ιδιοκτήτες τους.

Ηλεκτροδότηση

Μέχρι το 1909 ο φωτισμός του Αγγινίου πραγματοποιούνταν με λάμπες πετρελαίου. Στη συνέχεια με ανθρακασβέστιο (ασετιλίνη). Από τις 18 Φεβρουαρίου 1928, η πόλη ηλεκτροδοτήθηκε για πρώτη φορά χάρη στην επένδυση των Αδελφών Παπαστράτου. Σήμερα για την ηλεκτρική εξυπηρέτηση της πόλης του Αγγινίου υπάρχουν 5 γραμμές μεταφοράς 150/20KV μερικώς συνδεδεμένες μεταξύ τους, εκ των οποίων οι τρεις σημαντικότερες ξεκινούν από τους υποσταθμούς που βρίσκονται στην λίμνη Τριχωνίδα, στο υδροηλεκτρικό φράγμα Καστρακίου και στο Στράτο. Το ρεύμα

μεταφέρεται σε μετασχηματιστές 20 KV όπου μετασχηματίζεται στα 380V / 220V για χρήση. Η αύξηση των αστικών και λοιπών φορτίων στο κέντρο της πόλης αντιμετωπίζεται με πύκνωση ή και αύξηση της ισχύος των υποσταθμών διανομής που τροφοδοτούνται από τις υπάρχουσες γραμμές. Η Δ.Ε.Η. έχει πραγματοποιήσει στο κέντρο της πόλης κατά 90% υπογειώσεις των δικτύων της ενώ στα περίχωρα τα περισσότερα δίκτυα είναι εναέρια. Επίσης λόγω της αύξησης των φορτίων βρίσκεται υπό κατασκευή άλλη μία γραμμή στον υποσταθμό της λίμνης Τριχωνίδας.

Τηλεφωνία

Ο Ο.Τ.Ε. εφαρμόζοντας νεότερη τεχνολογία, χρησιμοποιεί στην πόλη του Αγρινίου εξ' ολοκλήρου ψηφιακά κέντρα τηλεπικοινωνίας τα οποία συνδέονται με τους κατανεμητές με οπτικές ίνες. Από εκεί το σήμα στέλνεται στις κατοικίες αλλά και για κάθε χρήση με καλώδια χαλκού «Cu», όπου με την κατάλληλη τεχνολογία μετατρέπεται το αναλογικό σήμα σε ψηφιακό. Το δίκτυο οπτικών ινών που έχει αναπτυχθεί εξυπηρετεί μετά από απαίτηση και τις μεγάλες επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να επιτυγχάνονται υψηλές ταχύτητες και κορυφαία απόδοση στην πρόσβαση στο Διαδίκτυο (Internet). Σε επέκταση της παραπάνω τεχνικής ο Ο.Τ.Ε. έχει αντικαταστήσει όλα τα εναέρια δίκτυα στην περιοχή του κέντρου με υπόγεια και μάλιστα έχει αναπτύξει ένα ειδικό σύστημα σωληνώσεων με επισκέψιμα φρεάτια ώστε σε περίπτωση βλάβης η παρέμβαση στους δρόμους ή τα πεζοδρόμια να είναι το δυνατόν η ελάχιστη.

3. Η αρχιτεκτονική φυσιογνωμία

Ελάχιστα πλέον στις μέρες μας έχουν μείνει για να μας θυμίζουν την ιστορία της πόλης του Αγρινίου. Η αρχιτεκτονική του φυσιογνωμία, δεν διατηρήθηκε καθώς η ανάγκη για κατασκευή μεγαλύτερων και λειτουργικότερων κτιρίων καλύφθηκε σε βάρος των παλαιών.

Παρόλο που η πληθυσμιακή αύξηση, σε συνδυασμό με τον κορεσμό από κτιριακής άποψης της περιοχής του κέντρου της πόλης, έστρεψε τον κόσμο στα περίχωρα, την τελευταία εικοσαετία τα νεοκλασικά κτίσματα που διατηρούνταν στην πλειοψηφία τους κατεδαφίστηκαν για την ανέγερση πολυκατοικιών, ενώ ένα μικρότερο μέρος αυτών αναπαλαιώθηκε και ανακαινίστηκε.

Από τα ελάχιστα λοιπόν κτίρια που σώζονται μέχρι σήμερα και από φωτογραφίες, εποχής θα προσπαθήσουμε να δώσουμε τη μορφολογία της πόλης στις αρχές της δεκαετίας του '60 του 20^{ου} αιώνα.

3.1 Δημόσια Κτίρια

Τα κτίρια που στεγάζουν τις δημόσιες υπηρεσίες του Αγρινίου και ανήκουν στο δημόσιο, όπως προείπαμε, βρίσκονται κατά κόρον στην περιοχή του κέντρου. Τα κτίρια αυτά δεν παρουσιάζουν κάποιο ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, πράγμα που συμφωνεί με την άποψη ότι κατασκευάστηκαν για να εξυπηρετούν λειτουργικούς σκοπούς και μόνο. Εξωτερικά χαρακτηρίζονται από την έλλειψη μπαλκονιών και τα μικρά στενά παράθυρα –τις περισσότερες φορές– ενώ η επένδυση της όψης με μάρμαρο είναι το μόνο χαρακτηριστικό που μπορούμε να πούμε ότι προσδίδει ομορφιά. Αυτό όμως έχει σαν αποτέλεσμα να υπάρχουν πολύ μεγάλοι εσωτερικοί χώροι για αξιοποίηση οι οποίοι διαχωρίζονται από ψευδοχωρίσματα και λιγότερες φορές από τοίχο.

Εξαίρεση αποτελούν τα κτίρια της Πολεοδομίας και της Δ.Ε.Η. Το πρώτο είναι τριώροφη οικοδομή προορισμένη για κατοικία και το οποίο αγοράστηκε από το ελληνικό δημόσιο. Κυριαρχούν τα μεγάλα μπαλκόνια με τα μικρά στηθαία. Επίσης η πυλωτή έχει αξιοποιηθεί από ιδιώτες για εμπορικούς λόγους. Το δεύτερο είναι ένα νεοκλασικό πέτρινο κτίσμα, –ίσως το πιο όμορφο της πόλης– το οποίο ανακαινίστηκε το 2001. Παλαιά αρχοντική κατοικία ιδιοκτησίας Ξυνοπούλου, της περιόδου του 1890 με μεγάλα παράθυρα ένα μικρό μπαλκόνι πάνω από την κύρια είσοδο, στην πρόσοψη, χωρίς κάγκελα αλλά με στηθαίο.

Οι υπόλοιπες δημόσιες υπηρεσίες στεγάζονται στο ισόγειο τμήμα πολυκατοικιών, σε ιδιωτικά κτίρια. Χώροι οι οποίοι προορίζονταν για πυλωτές ή εμπόριο, έχουν διαμορφωθεί σε γραφεία και αποθήκες. Υπό κατασκευή βρίσκεται το Διοικητικό Κέντρο Αγρινίου, το οποίο και θα στεγάσει το μεγαλύτερο μέρος των δημόσιων υπηρεσιών, η συγκέντρωση των οποίων σε ένα και μόνο κτίριο, θα διευκολύνει στην αποσυμφόρηση του κέντρου.

1) Δημαρχείο Αγρινίου στη συμβολή των οδών Χαρ. Τρικούπη και Βότση

2) Υποκατάστημα Ι.Κ.Α. στην οδό Λουτιώτου

3) Πολεοδομία Αγρινίου στη συμβολή των οδών Λ. Μαβίλη και Παλαμά

4) ΕΛ.ΤΑ. στη συμβολή των οδών Παρθένη και Λουκιώτου (Πλ. Ειρήνης)

5) Κτίριο Ο.Τ.Ε. στην οδό Σούλου

6) Δ.Ο.Υ. Αγρινίου στην οδό Μανδηλαρά

7) Δ.Ε.Η. Αγρινίου στην οδό Χαρ. Τρικούπη

8) Αστυνομικό Τμήμα στη συμβολή των οδών Παπακώστα και Κ. Αλεξοπούλου

9) Πυροσβεστικό Σώμα Αργινίου επί της οδού Ε. Καλύβα

10) Κέντρο Εργαζόμενης Νεότητας επί της οδού Θυσίας

11) Οργανισμός Εργατικής Εστίας επί της οδού Θυσίας

12) Π.Ι.Κ.Π.Α. Αγρινίου επί της οδού Σούλου

13) Ο.Α.Ε.Δ. επί της οδού Ελύτη

14) Ο.Α.Ε.Δ. επί της οδού Παπαστράτου

15) Δημοτικό Καφενείο επί της οδού Γ. Μπαιμπά

16) Τ.Ε.Β.Ε. Αγρινίου επί της οδού Δαγκλή

17) Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών στην οδό Ηλία Ηλιού

18) Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών στην οδό Μανδηλαρά

19) Δασαρχείο Αγρινίου επί της οδού Γοργοποτάμου

2014. Ε. Π. Α. Αρμόδια κατά νόμο Δ/νση

20) Δ.Ε.Υ.Α. Αγρινίου στην οδό Βότση

3.2 Ιδιωτικά Κτίρια

Σε αρκετές κατοικίες, στους δρόμους γύρω από το κέντρο της πόλης, συναντά κανείς ελάχιστες πλέον εφαρμογές των νεοκλασικών αρχών, κυρίως στην κάτοψη και για διακοσμητικούς λόγους. Στις μεταπολεμικές κατασκευές κυρίως του κεντρικού τομέα συναντάμε τα συμπαγή στηθαία και τα οριζόντια μεταλλικά κάγκελα παράλληλα όμως με την στέγη από κεραμίδια, απόδειξη της δυσπιστίας και του συντηρητισμού του ιδιοκτήτη ή του εργολάβου. Έτσι στο Αγρίνιο, όπως και στις περισσότερες επαρχιακές πόλεις, μεταφέρονται και διαδίδονται ορισμένα στοιχεία του μοντέρνου κινήματος που αφορούν την όψη και την κάτοψη του κτιρίου.

Οι αρχές της δεκαετίας του '60, βρήκαν το Αγρίνιο τόπο παρθένο και ανεπηρέαστο από την εισβολή της πολυκατοικίας στην επαρχία. Αυτό ήταν όμως και το χρονικό σύνορο θα λέγαμε. Έκτοτε τα πράγματα αλλάζουν. Οι μονοκατοικίες αρχίζουν να χάνονται, οι αυλές, τα παρτέρια παραμερίζονται. Κατά καιρούς το Αγρίνιο χαρακτηρίστηκε ως η πόλη που κατέστρεψε τους κήπους! Ωστόσο μέχρι και σήμερα σώζονται τέτοιες κατοικίες για να μας θυμίζουν την ιστορία μας.

Εξετάζοντας λοιπόν την κατοικία βλέπουμε ότι η αυλή κλείνεται πίσω από τοίχους που προστατεύουν την ιδιωτική ζωή της οικογένειας από τα αδιάκριτα βλέμματα των περαστικών. Αντίθετα τα απλά μονώροφα σπίτια των συνοικιών που τα διαδέχτηκαν αντικατέστησαν με κάγκελα τον τοίχο προς τη μεριά του δρόμου αφήνοντας μέρος της αυλής να αποτελέσει συνέχεια φυσική και λειτουργική του πεζοδρομίου και δημιούργησαν και τα δύο μαζί το χώρο συνάντησης των γειτόνων, τον πρωτογενή πυρήνα της ανάπτυξης των κοινωνικών σχέσεων. Έτσι στην κατοικία αυτών των χρόνων έχει ιδιαίτερη και εξέχουσα σημασία ο υπαίθριος αυτός ημιδημόσιος χώρος που φιλοξενεί εκείνες τις λειτουργίες που καθόριζαν τη γειτονιά και λιγότερη σπουδαιότητα τα ίδια τα κτίσματα που στην πλειοψηφία τους δεν παρουσιάζουν σχεδόν καμία παραλλαγή στην κάτοψη και στον όγκο.

Στις κατοικίες αυτές μοναδικό στοιχείο σύγχρονης αρχιτεκτονικής αποτελεί η κάτοψη. Η πιο σημαντική καινοτομία είναι η ενσωμάτωση της κουζίνας και των χώρων υγιεινής μέσα στην κύρια κατοικία. Έτσι καταργείται το βοηθητικό κτίσμα που στέγαζε τους χώρους αυτούς και ήταν τοποθετημένο συνήθως στο βάθος της αυλής απομονωμένο από το κύριο κτίσμα. Υπάρχει μια μεγαλύτερη επιμέλεια στο ελεύθερο τμήμα των οικοπέδων όπου η οικογένεια προσπαθεί στα ελάχιστα αυτά τετραγωνικά να ξαναδημιουργήσει τον λαχανόκηπο και τις γεμάτες λουλούδια αυλές του χωριού και να αναβιώσει συνήθειες της αγροτικής ζωής.

Τα τελευταία χρόνια του 20^{ου} αιώνα παρατηρείται πυκνή δόμηση σε επαφή με κεντρικές αρτηρίες. Η αστική κατοικία μαρτυρεί την οικονομική επιφάνεια του ιδιοκτήτη και είναι συνήθως διώροφη. Τα κτίρια αυτά παρόλο που ανήκουν στην περίοδο του εκλεκτικισμού δανείζονται στοιχεία και αρχές

σύνθεσης από το νεοκλασικισμό, ή ακόμα και γνωρίσματα από τη λαϊκή αρχιτεκτονική. Τα υπόλοιπα κτίσματα (εκτός της κατοικίας) που έχουν πρόσωπο σε πλατείες ή έντονα εμπορικούς δρόμους δεν παρουσιάζουν προσόψεις αξιόλογης αρχιτεκτονικής. Είναι δύο έως πέντε ορόφων με κατάσταση στο ισόγειο του οποίου η πρόσοψη διαφοροποιείται από εκείνη των υπολοίπων ορόφων. Ενίοτε επικρατούν στοιχεία νεοκλασικής αρχιτεκτονικής.

Εξαίρεση αποτελούν τα νεοκλασικά κτίρια της ALPHA BANK, της Τράπεζας Πειραιώς, της Τράπεζας της Ελλάδος και της Εθνικής Τράπεζας. Τα τρία πρώτα είναι ανακαινισμένα κτίρια που παλαιά ήταν κατοικίες. Εγκαταλελημένα για πολύ καιρό, αγοράστηκαν και ανακαινίστηκαν και πλέον αποτελούν «κόσμημα» για την πόλη. Το τελευταίο της Εθνικής Τράπεζας εγκαινιάστηκε το 1873 και είναι ο πρώτος εκπρόσωπος της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής στο Αργίνιο. Πρόσφατα και αυτό αναπαλαιώθηκε.

Ο νέος τρόπος δόμησης σύμφωνα με τον οποίο χτίστηκε το μεγαλύτερο κομμάτι του Αργινίου περιορίζει το ελεύθερο τμήμα του οικοπέδου με αποτέλεσμα να χαθεί η παλιά αυλή ή το παλιό αίθριο. Επίσης το ισόγειο τμήμα της πολυκατοικίας που μέχρι τη δεκαετία, του '70 είχε το ρόλο κάποιου καταστήματος ή υπερυψωμένου ημιωρόφου, από 'δω και στο εξής αφήνεται ελεύθερο με τα υποστηλώματα χωρίς στοιχεία πληρώσεως. Αρχίζει λοιπόν η καθιέρωση της πυλωτής, η οποία ουσιαστικά δεν έλυσε κανένα πρόβλημα αφού χρησιμοποιήθηκε κυρίως για στάθμευση.

Με την είσοδο του 21^{ου} αιώνα στις κατασκευές βλέπουμε να εφαρμόζεται μια ανάμιξη αρχιτεκτονικών στοιχείων με αποτέλεσμα η σύγχρονη αρχιτεκτονική να εκφράζεται μέσα από μια ποικιλία όψεων και αντιθέσεων. Ωστόσο, πλέον έχει πάψει ολοκληρωτικά η δόμηση σπιτιών διώροφων ή οικοδομές με κατοικία στον όροφο και επαγγελματική χρήση του ισογείου. Οι πολυκατοικίες οκτώ έως δέκα ορόφων είναι οι συνηθέστερες, αν και δε λείπουν και μεγαλύτερες κατασκευές. Κυβόσχημες κατασκευές με κύρια χαρακτηριστικά τα μεγάλα μπαλκόνια, κήπο και χώρους στάθμευσης. Η αντίθεση των χρωμάτων που κατά κόρον χρησιμοποιείται σε όλες τις νέες κατασκευές είναι που κάνει τη διαφορά. Χρώματα που όμως ταιριάζουν και με το περιβάλλον και δίνουν γενικά ένα καλαίσθητο αποτέλεσμα.

Σήμερα βρίσκεται υπό κατασκευή και το πρώτο κτίριο σύμμεικτης κατασκευής. Οι εναλλακτικοί τρόποι δόμησης είναι πλέον γεγονός και για την πόλη του Αργινίου.

1) Παλαιά Αγορά επί της οδού Σκαλτσοδήμου

2) Ανακαινισμένη νεοκλασική κατοικία στην Πλατεία Δημοκρατίας

3) Πέτρινη κατοικία απέναντι από την Ιερά Μητρόπολη

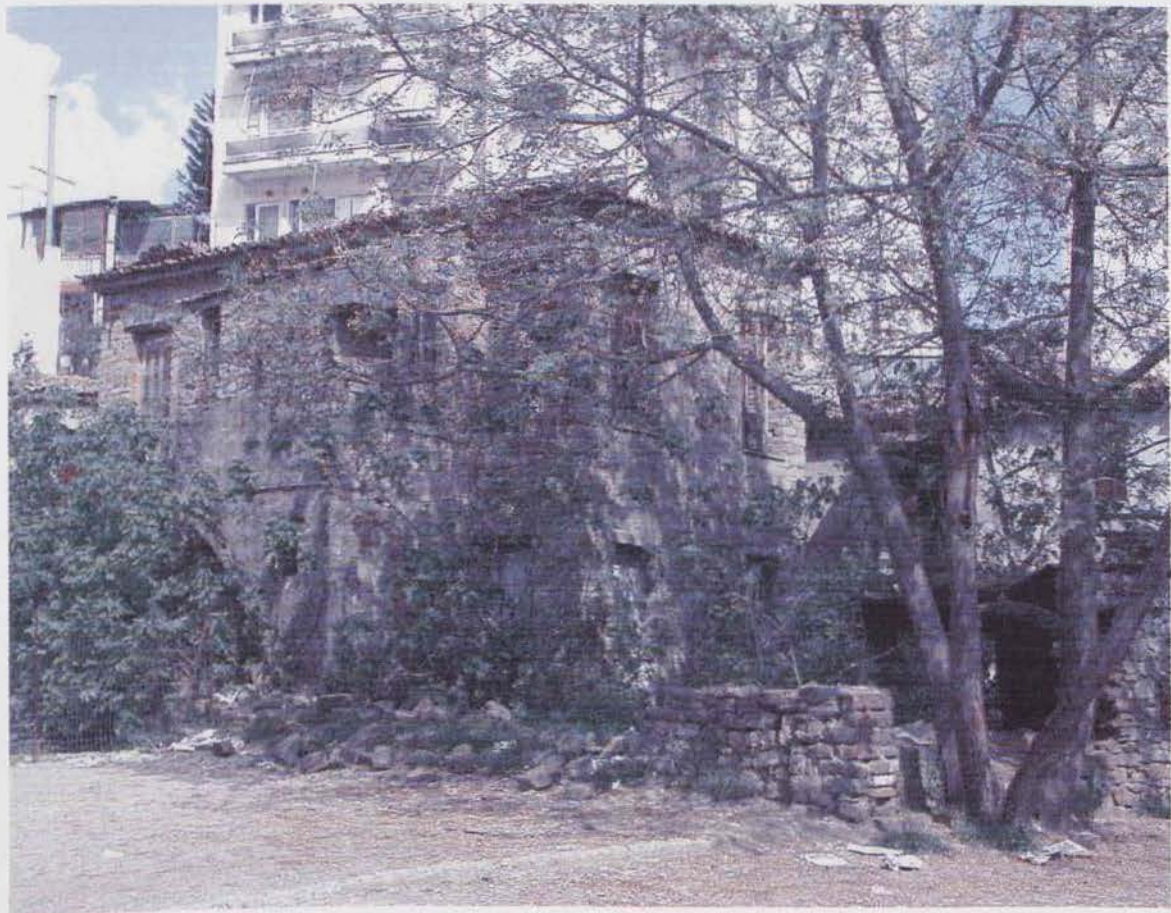

4) Εγκαταλελημένο πέτρινο κτίσμα επί της οδού Τσαλδάρη

5) Πέτρινη κατοικία επί της οδού Ιερού Λόχου

6) Εγκαταλελημένο πέτρινο κτίσμα επί της οδού Ιερού Λόχου (Βραχωρίτικο)

7) Εγκαταλελημένο πέτρινο κτίσμα επί της οδού Ιερού Λόχου (Βραχωρίτικο)

8) Εγκαταλελημένο πέτρινο κτίσμα στη συμβολή των οδών Αγ. Δημητρίου και Γκινοπούλου

9) Εγκαταλελημένο πέτρινο κτίσμα επί της οδού Κωστή Παλαμά (Βραχωρίτικο)

10) Ανακαινισμένο νεοκλασικό επί της οδού Σούλου

11) Βραχωρίτικο σπίτι

12) Βραχωρίτικο σπίτι

13) Βραχωρίτικο σπίτι

14) Βραχωρίτικο σπίτι

15) Βραχωρίτικο σπίτι

16) Βραχωρίτικο σπίτι

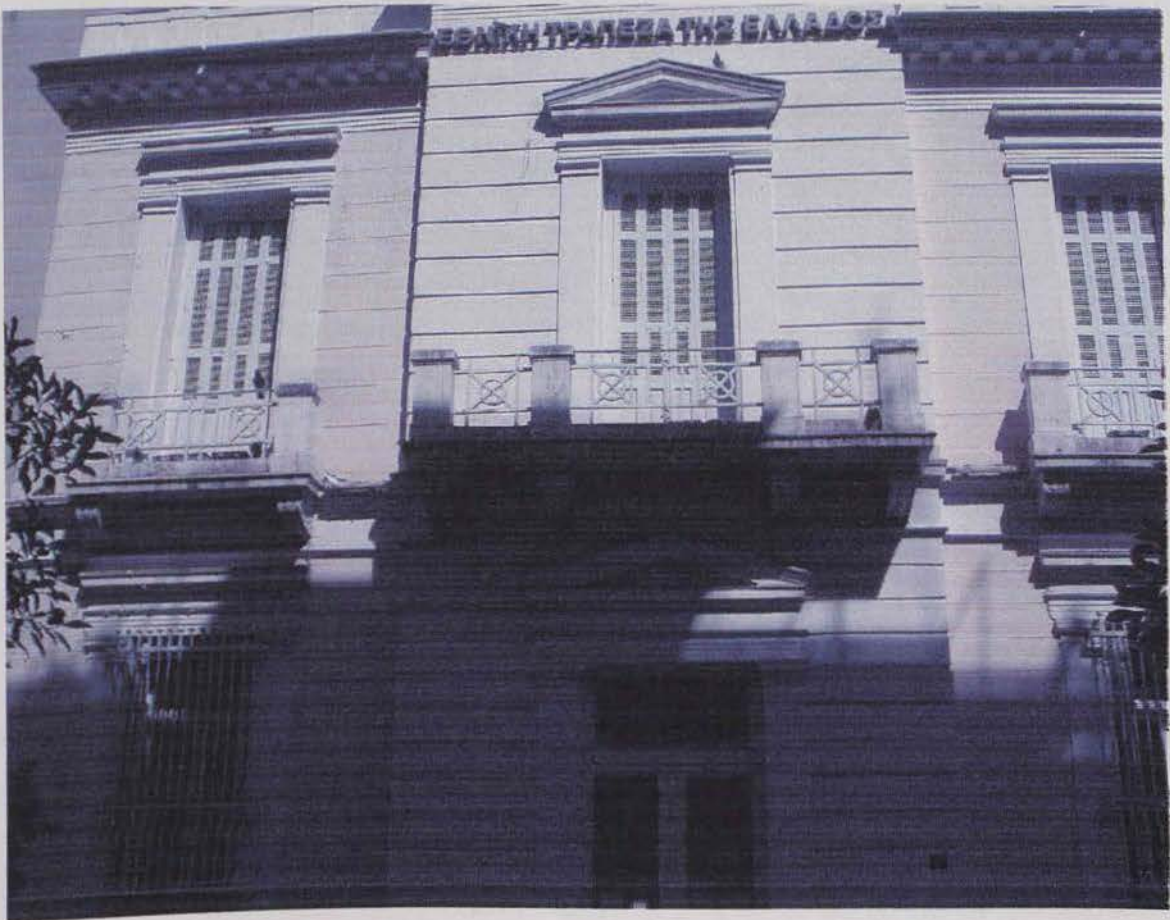
17) Βραχωρίτικο σπίτι

18) Νεοκλασική κατοικία στην Πλατεία Δημοκρατίας

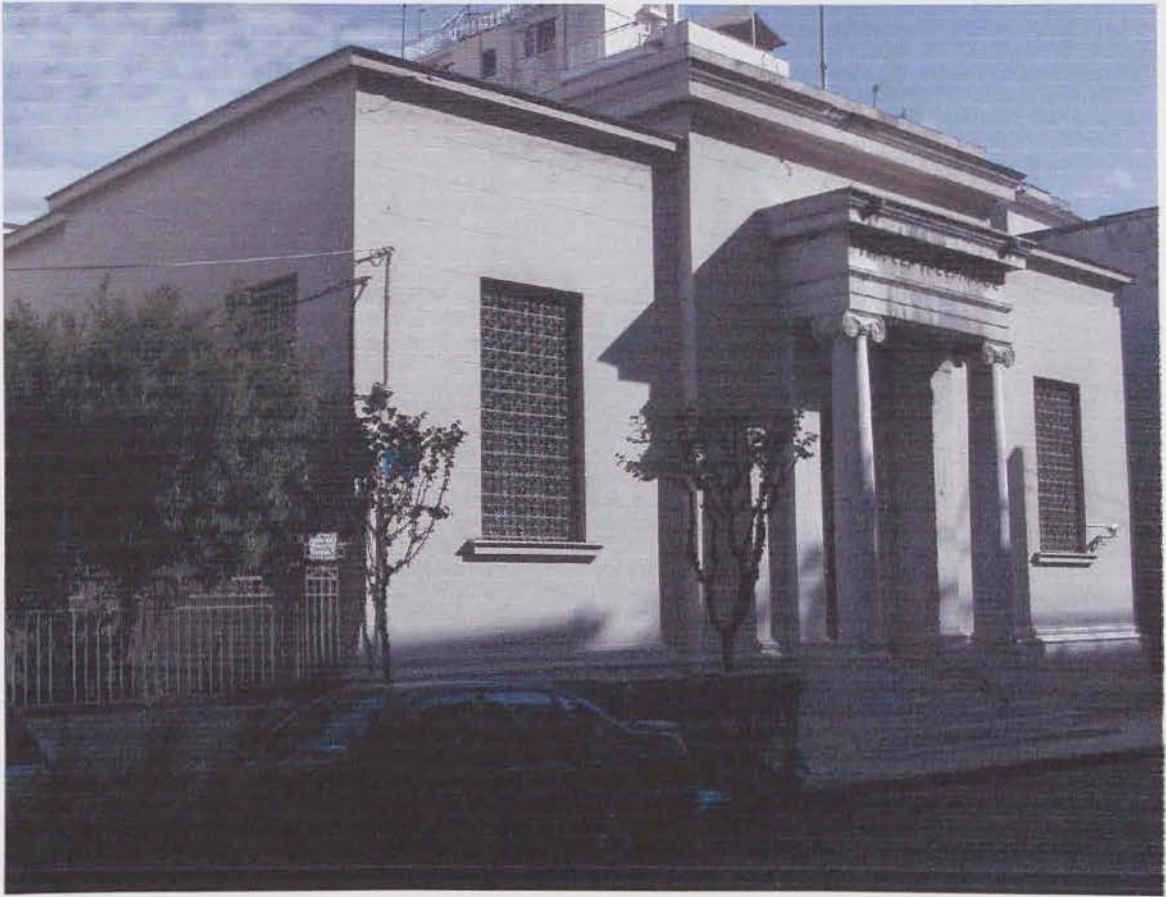

19) ALPHA BANK στη συμβολή των οδών Χαρ. Τρικούπη και Αφών Παναγοπούλου

20) Εθνική Τράπεζα Της Ελλάδος στην οδό Χαρ. Τρικούπη

21) Τράπεζα της Ελλάδος στην οδό Αναστασιάδη

22) Τράπεζα Πειραιώς στη συμβολή των οδών Κύπρου και Ι. Σταΐκου

23) Πολυκατοικία σύγχρονης αρχιτεκτονικής επί της οδού Κωστή Παλαμά

24) Πολυκατοικία σύγχρονης αρχιτεκτονικής επί της οδού Βότση

25) Πολυκατοικία σύγχρονης αρχιτεκτονικής επί της οδού Χέντερσον

26) Πολυκατοικία σύγχρονης αρχιτεκτονικής επί της οδού Φιλελλήνων

27) Πολυκατοικία σύγχρονης αρχιτεκτονικής επί της οδού Φιλελλήνων

28) Πολυκατοικία σύγχρονης αρχιτεκτονικής επί της οδού Φιλελλήνων

29) Μονοκατοικία σύγχρονης αρχιτεκτονικής επί της οδού Φιλελλήνων

30) Πολυκατοικία σύγχρονης αρχιτεκτονικής επί της Πλατείας Ειρήνης

31) Πολυκατοικία του 1970 επί της οδού Σουλίου

32) Πολυκατοικία του 1970 επί της οδού Παπαστράτου

33) Πολυκατοικία του 1970 επί της οδού Παπαστράτου

34) Σύμμεικτη κατασκευή επί της οδού Τσαλδάρη

3.3 Δημόσιοι Ελεύθεροι Χώροι

Στο κέντρο του Αγρινίου υπάρχει ένα μεγάλο πλήθος πλατειών, πάρκων και γενικότερα ελεύθερων χώρων αναψυχής και ξεκούρασης γεγονός που διαπιστώνεται και στην υπόλοιπη πόλη. Εκτός αυτών ένα μεγάλο πλήθος πεζοδρόμων στην πόλη βοηθά τις οδικές προσπελάσεις. Είναι φανερό ότι το Αγρίνιο προσπαθεί να ξεφύγει από τη σκιά της πόλης, που κατέστρεψε τους κήπους. Την τελευταία δεκαετία έχουν γίνει μεγάλες και συλλογικές προσπάθειες από τους φορείς της δημόσιας διοίκησης, αλλά και από απλούς πολίτες, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν χώροι πρασίνου, εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και ποικιλίας χρωμάτων.

Ειδικότερα υπάρχουν στα Βόρεια σύνορα του κέντρου το Δημοτικό Πάρκο και προχωρώντας νοτιότερα, η κεντρική πλατεία της πόλης η Πλατεία Δημοκρατίας, η Πλατεία Παναγοπούλου (γνωστή ως Σιντριβάνι), η Πλατεία Χατζοπούλου, η Πλατεία Ειρήνης (παλαιότερα Πλατεία Στράτου), η Πλατεία Φλέμινγκ, η Πλατεία Μελίνας Μερκούρη, η Πλατεία Πανόπουλου (γνωστή ως Πλατεία Καραπανέικα), η Πλατεία Βύρωνος, η Πλατεία 28^{ης} Οκτωβρίου και η Πλατεία Τσακανίκα καθώς και πολλοί χώροι πρασίνου και μικρά πάρκα.

1) Πλατεία Δημοκρατίας (η Κεντρική Πλατεία της πόλης)

2) Πλατεία Παναγοπούλου (Σιντριβάνι)

3) Πλατεία Παναγοπούλου (Σιντριβάνι)

4) Πλατεία Φλέμινγκ

5) Πλατεία Χατζοπούλου

6) Πλατεία Ειρήνης

7) Πλατεία Μητροπ. Χριστοφόρου (Τρία Φανάρια)

8) Πλατεία 28^{ης} Οκτωβρίου (Καραπανείκα)

9) Πλατεία Τσακανίκα

10) Πλατεία Εθνάρχου Μακαρίου

11) Πλατεία Μελίνας Μερκούρη

12) Πεζόδρομος στην οδό Χαρ. Τρικούπη

13) Πεζόδρομος οδός Ηλία Ηλιού

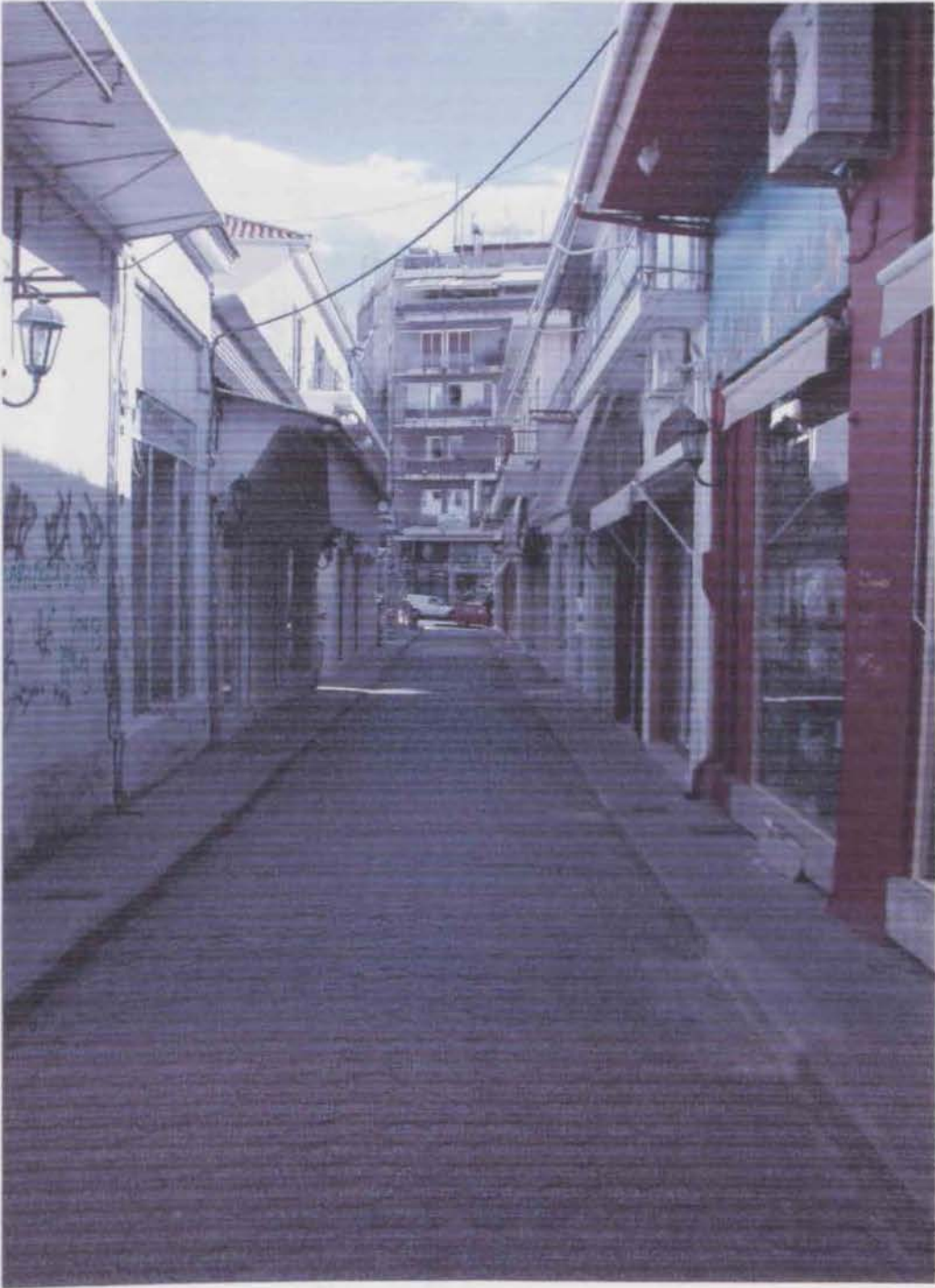
14) Πεζόδρομος οδός Δημητρακάκη

15) Πεζόδρομος οδός Ντόβα

16) Πεζόδρομος οδός Μανδηλαρά

17) Πεζόδρομος οδός Παταγιάννη

18) Πεζόδρομος οδός 39^{ου} Συντάγματος

19) Δημοτικό Πάρκο Αγρινίου

20) Μικρό Πάρκο στη συμβολή των οδών Λ. Μαβίλη και Δεληγιώργη

Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο σημαντικό και οξυμένο, όταν οι Διευθύνσεις προεδρίας και οι Διευθύνσεις προεδρίας των περιφερειών, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την προώθηση των έργων, δεν έχουν επαρκή μέσα και προσωπικό για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες.

Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο σημαντικό και οξυμένο, όταν οι Διευθύνσεις προεδρίας και οι Διευθύνσεις προεδρίας των περιφερειών, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την προώθηση των έργων, δεν έχουν επαρκή μέσα και προσωπικό για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο σημαντικό και οξυμένο, όταν οι Διευθύνσεις προεδρίας και οι Διευθύνσεις προεδρίας των περιφερειών, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την προώθηση των έργων, δεν έχουν επαρκή μέσα και προσωπικό για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες.

Επιπλέον τα προγράμματα προεδρίας απαιτούν την ύπαρξη επαρκών κτιριακών χώρων και εξοπλισμού για την υλοποίηση των εργασιών.

4. Προβλήματα

Το μεγαλύτερο θέμα πρόβλημα που αντιμετωπίζονται προεδρικά τα περιφερειακά όργανα στην πράξη είναι η υλοποίηση της ετήσιας ποσοστής, στην κεντρική ελαστική και ποσοστής των Περιφερειών. Το μέγεθος της ετήσιας ποσοστής στο πλαίσιο της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών, στην προεδρία ο όγκος της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών, στην προεδρία του νοσηλίου το μέγεθος της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών.

Η εφαρμογή της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών, στην πράξη δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, λόγω της έλλειψης της απαιτούμενης του κτιριακού χώρου και του εξοπλισμού. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο σημαντικό και οξυμένο, όταν οι Διευθύνσεις προεδρίας και οι Διευθύνσεις προεδρίας των περιφερειών, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την προώθηση των έργων, δεν έχουν επαρκή μέσα και προσωπικό για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες.

Ένα σημαντικό πρόβλημα που επίσης παρατηρείται, είναι ότι η υλοποίηση της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών, στην προεδρία ο όγκος της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών, στην προεδρία του νοσηλίου το μέγεθος της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο σημαντικό και οξυμένο, όταν οι Διευθύνσεις προεδρίας και οι Διευθύνσεις προεδρίας των περιφερειών, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την προώθηση των έργων, δεν έχουν επαρκή μέσα και προσωπικό για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες.

Μεγάλο πρόβλημα για την υλοποίηση της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών, στην προεδρία ο όγκος της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών, στην προεδρία του νοσηλίου το μέγεθος της ετήσιας ποσοστής των Περιφερειών. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο σημαντικό και οξυμένο, όταν οι Διευθύνσεις προεδρίας και οι Διευθύνσεις προεδρίας των περιφερειών, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την προώθηση των έργων, δεν έχουν επαρκή μέσα και προσωπικό για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες.

Το Αγρίνιο ανέκαθεν αντιμετώπιζε μεγάλο κυκλοφοριακό πρόβλημα. Όσες προσπάθειες και αν έχουν γίνει μέχρι σήμερα το πρόβλημα αυτό αντί να εξομαλύνεται αντίθετα γίνεται οξύτερο.

Τα τελευταία χρόνια έχουν ασφαλτοστρωθεί πολλοί δρόμοι της περιοχής του κέντρου, ενώ τα περισσότερα πεζοδρόμια έχουν διαπλατυνθεί και πλακοστρωθεί εκ νέου. Ένα όμως έργο το οποίο αποτελεί πλεονέκτημα και μειονέκτημα ταυτόχρονα. Και αυτό γιατί ναι μεν οι προσβάσεις των πεζών έχουν βελτιωθεί οπωσδήποτε, οι χώροι στάθμευσης δε, αν και τις περισσότερες φορές παράνομη, έχουν μειωθεί δραματικά. Επίσης περιόρισε και δυσκόλεψε την κίνηση των οχημάτων και κυρίως των οχημάτων άμεσης προτεραιότητας – ανάγκης.

Επιπλέον τα πεζοδρόμια, περισσότερο λειτούργησαν σαν εκθετήρια εμπορευμάτων των παρακείμενων καταστημάτων ή ως επέκταση των εσωτερικών χώρων των καταστημάτων αναψυχής, καφετέριες, bar.

Το μεγαλύτερο όμως πρόβλημα που ομολογουμένως παρατηρείται τα τελευταία πέντε χρόνια στην πόλη είναι η απαγόρευση της κυκλικής πορείας στην κεντρική πλατεία της πόλης, την Πλατεία Δημοκρατίας. Το μέτρο αυτό ελήφθη στα πλαίσια της εφαρμογής της συγκοινωνιακής μελέτης που ανέθεσε ο δήμος στο συγκοινωνιολόγο Μιχάλη Παρασκευόπουλο, στην προσπάθειά του να επιλύσει το χρόνιο πρόβλημα.

Η εφαρμογή αυτού του μέτρου ενώ στη θεωρία λειτούργησε, στην πράξη δεν έχει κανένα όφελος γιατί ο αρχικός στόχος που ήταν η αποσυμφόρηση του κέντρου μπορεί να πραγματοποιήθηκε μερικώς (τα οχήματα επιτρέπεται να κινούνται εκατέρωθεν της πλατείας Βόρεια και Νότια), αλλά μετέφερε το πρόβλημα στην περιφέρεια. Το αποτέλεσμα είναι όλοι οι δρόμοι περιφερειακά του κέντρου χωρίς την κατάλληλη βελτίωση της υποδομής (πλάτος, σηματοδότηση) να δέχονται όλη την κίνηση και παρατηρείται συνεχές μπουτιλιάρισμα.

Ένα σημαντικό πρόβλημα που επίσης παρατηρείται, είναι ότι η πόλη δεν είναι καθόλου προσπελάσιμη στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Σε ελάχιστα πεζοδρόμια υπάρχουν ειδικά κεκλιμένα τμήματα ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση ατόμων με αναπηρικό καρότσι. Πράγμα που παρατηρείται και σε όλα τα κτίρια των δημόσιων υπηρεσιών. Στην περίπτωση αυτή κανένα κτίριο δε διαθέτει την απαραίτητη ράμπα. Το πρόβλημα έρχεται να επιβαρύνει το έργο διαπλάτυνσης των πεζοδρομίων, το οποίο αν και έγινε πρόσφατα, δεν μεριμνήθηκε να διαθέτουν το ειδικό ανάγλυφο τμήμα πλακών για την καθοδήγηση των τυφλών.

Μεγάλο πρόβλημα για την πόλη αποτελεί και η έλλειψη κτιρίων και οργανωμένων χώρων άθλησης στην περιοχή του κέντρου. Ελάχιστα τα υπάρχοντα κτίρια, δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες για άθληση των πολιτών, με αποτέλεσμα να αναγκάζονται να καλύπτουν αποστάσεις τεσσάρων και πλέον χιλιομέτρων μέχρι το Εθνικό Στάδιο της πόλης.

Υπόγειο Parking στην περιοχή του κέντρου

5. Μελέτες αναπλάσεων και επικείμενες παρεμβάσεις

Τα τελευταία δέκα περίπου χρόνια έχουν γίνει πάρα πολλά έργα ανάπλασης αλλά και πολλές παρεμβάσεις σε ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις με σκοπό την βελτίωση των υποδομών, με αποτέλεσμα το Αγρίνιο να αλλάξει όψη, να γίνει πιο λειτουργικό, πιο βιώσιμο, πιο όμορφο.

Τα έργα αυτά μπορούν να χωριστούν σε δυο κατηγορίες. 1) Αυτά που κατασκευάστηκαν με χρηματοδότηση από εθνικούς πόρους και 2) αυτά που κατασκευάστηκαν με συγχρηματοδότηση από πόρους που προήλθαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και συγκεκριμένα κονδύλια από το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης «Γ' Κ.Π.Σ.», τα οποία εντάχθηκαν στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Π.Ε.Π.». Από αυτά ορισμένα έχουν αποπερατωθεί, άλλα βρίσκονται υπό κατασκευή και κάποια έχουν προγραμματιστεί να ξεκινήσουν στο άμεσο μέλλον. Συγκεκριμένα:

❖ Έργα που χρηματοδοτήθηκαν από εθνικούς πόρους

1) Βιολογικός Καθαρισμός

Με τη λειτουργία των εγκαταστάσεων του βιολογικού καθαρισμού, ένα όραμα δεκαετιών έγινε πραγματικότητα. Η Δημοτική Αρχή, σε συνέχεια των προσπαθειών της προηγούμενης, επέκτεινε και ολοκλήρωσε το έργο του Βιολογικού Καθαρισμού Αγρινίου και μείζονος περιοχής και σήμερα, η ισορροπία στο διαταραγμένο οικοσύστημα της λίμνης Λυσιμαχίας και του υδροφόρου ορίζοντα του ποταμού Αχελώου αποκαθίσταται και η υδρόβια ζωή στη λίμνη, αποκτά την ποικιλότητα και τους πληθυσμούς, που είχε παλαιότερα.

Ο Βιολογικός Καθαρισμός, αποτελεί ένα σύνθετο και προηγμένης τεχνολογίας έργο, για την προστασία του περιβάλλοντος και των ευαίσθητων οικοσυστημάτων του Αχελώου. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 1995 και ήδη, η α' φάση (δυναμικότητας 60.000 ισοδύναμου πληθυσμού) ολοκληρώθηκε και λειτουργεί. Το έργο, εναρμονισμένο πλήρως με τις αυστηρές προδιαγραφές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επεξεργάζεται τα υγρά απόβλητα του Αγρινίου και των γύρω οικισμών, τα οποία πέφτουν στη λίμνη Λυσιμαχία, παραδίδοντάς τα καθαρά στον αποδέκτη ποταμό Αχελώο.

Οι εγκαταστάσεις του βιολογικού καθαρισμού και το σύνολο γενικά του έργου, αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα έργα, που έγιναν στη Δυτική Ελλάδα και το κόστος των μέχρι τώρα έργων, έχει ανέλθει στα 3,5 δις δρχ.

2) Η Λαχαναγορά

Στο πλαίσιο του προγράμματος ανάπλασης της κεντρικής περιοχής της πόλης, ο Δήμος Αγρινίου προγραμματίζει σημαντικές παρεμβάσεις στο κτίριο της Δημοτικής Αγοράς Αγρινίου. Με την απόκτηση όμορων ελεύθερων χώρων

επιφάνειας 2,5 στρεμμάτων και τη δημιουργία της πλατείας Δημάδη, με υπόγειο χώρο στάθμευσης, το κτίριο της Λαχαναγοράς καθίσταται περίοπτο και ενισχύεται ο ρόλος του, ως σημείο αναφοράς. Η πρώην Λαχαναγορά, θα μετατραπεί σε πολιτιστικό Κέντρο, Γλυπτοθήκη, Πινακοθήκη, που θα στεγάσει, αφενός σειρά δραστηριοτήτων του Δήμου και αφετέρου δραστηριότητες αναψυχής και εμπορίου. Σκοπός της μίξης δραστηριοτήτων, είναι η αύξηση της ελκυστικότητας του κέντρου και η σύνθεσή του με την καθημερινή ζωή της πόλης. Στην ίδια κατεύθυνση αποφασίστηκε και η διαμόρφωση της στοάς, ως τμήματος των κοινόχρηστων χώρων κίνησης της πόλης, με 24ωρη δυνατότητα πρόσβασης. Ήδη, έχει συνταχθεί και κατατεθεί σχετική μελέτη για τη χρηματοδότηση του έργου από ομάδα ειδικών επιστημόνων, για την αποκατάσταση και μετατροπή της Λαχαναγοράς σε σημαντικό Πολιτιστικό Κέντρο της πόλης.

3) Τρεις γέφυρες στην πεδιάδα του Αγρινίου

Μια μεγάλη παρέμβαση, είναι σε εξέλιξη αυτή την περίοδο στην πεδιάδα του Αγρινίου. Πρόκειται για την κατασκευή τριών γεφυρών κατά μήκος της αρδευτικής διώρυγας, που διασχίζει την πεδιάδα του Αγρινίου σε μήκος πολλών χιλιομέτρων.

Η πρώτη γέφυρα, κατασκευάζεται στο Δημοτικό Διαμέρισμα Δοκιμίου και θα το συνδέσει με την πόλη του Αγρινίου. Η δεύτερη γέφυρα, από την οποία θα εξυπηρετούνται εκατοντάδες νοικοκυριά και περίπου τριάντα χιλιάδες στρέμματα, θα κατασκευαστεί στον άξονα Αγρίνιο – Βελούχι – Λεύκα και η τρίτη, ανατολικότερα της προηγούμενης, στον άξονα, που ενώνει τους οικισμούς Μπούζι – Γιαννούζι.

4) Μελέτη περιαστικού δάσους Αγίου Χριστοφόρου

Η ανάγκη σύνταξης της μελέτης προέκυψε, μετά την υπογραφή προγραμματικής σύμβασης για τη διαχείριση, προστασία και ανάδειξη του δασυλλίου του Αγίου Χριστοφόρου, μεταξύ του Δήμου Αγρινίου και του Υπουργείου Γεωργίας. Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης, είναι ο προγραμματισμός έργων και εργασιών στο περιαστικό δάσος της πόλης, έτσι ώστε να διατηρηθεί ο χαρακτήρας του δάσους και να προστατευτεί από την υποβάθμιση και τις όποιες φυσικές καταστροφές, βελτιώνοντας τις συνθήκες παραμονής των επισκεπτών σε αυτό. Με τον τρόπο αυτό, ορομολογείται η οργάνωση του χώρου για δασική αναψυχή, οριοθετώντας τις δραστηριότητες των επισκεπτών, οι οποίοι θα αποκτήσουν έναν οργανωμένο χώρο αναψυχής, σε μικρή απόσταση από τον πολεοδομικό ιστό της πόλης.

5) Εκπαίδευση

Ο Δήμος Αγρινίου, στην προσπάθειά του να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της σχολικής στέγης, που αντιμετωπίζει η πόλη, παραχώρησε οικόπεδα για την ανέγερση νέων σχολείων. Συγκεκριμένα:

- ➔ Παρέδωσε προς χρήση στους μαθητές της πόλης το 5^ο Γυμνάσιο Αγρινίου, που ανεγέρθη σε οικόπεδο πέντε στρεμμάτων του Δήμου και το 18^ο και 8^ο Δημοτικό Σχολείο.
- ➔ Εν εξελίξει, βρίσκεται η ανέγερση τριών ακόμη σχολικών μονάδων σε οικόπεδα, που παραχωρήθηκαν από το Δήμο Αγρινίου, του 12^{ου} Δημοτικού Σχολείου σε έκταση έξι στρεμμάτων και των 10^{ου} και 16^{ου} Δημοτικών Σχολείων σε έκταση πέντε στρεμμάτων το καθένα. Οι εργασίες θα έχουν ολοκληρωθεί τους επόμενους 18 περίπου μήνες.
- ➔ Παραχώρησε οικόπεδο επτά στρεμμάτων για την ανέγερση του διδακτηρίου του Μουσικού Γυμνασίου.

❖ Έργα που συγχρηματοδοτήθηκαν από την Ε.Ε.

1) Σχέδιο για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη στη δυτική περιοχή του Αγρινίου

Η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης, καλύπτει τη νοτιοδυτική πλευρά της πόλης του Αγρινίου. Ειδικότερα, χωροταξικά προσδιορίζεται από τις γειτονιές Αγ. Γεωργίου, Αγ. Δημητρίου, και από την αναπτυσσόμενη περιοχή νοτίως της Εθνικής Οδού (Κουσέικα, Αϊ Βασιλιώτικα).

Οι γενικοί στόχοι της προτεινόμενης παρέμβασης είναι οι εξής: **Βελτίωση των υποδομών**, που χρησιμοποιούνται για τις μεταφορικές λειτουργίες της περιοχής και αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, μέσω της παροχής στοιχειωδών υποδομών, απαραίτητων για την ορθολογική λειτουργία κάθε χωρικού συνόλου.

Αναβάθμιση της ποιότητας ζωής που απολαμβάνουν οι κάτοικοι, αφενός μέσω της ορθολογικοποίησης του πολεοδομικού σχεδιασμού και της κατανομής των αστικών λειτουργιών στο χώρο και αφετέρου μέσα από τη χρησιμοποίηση κοινόχρηστων χώρων, που προς το παρόν παραμένουν αδρανείς.

Ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και καταπολέμηση των προβλημάτων, που αντιμετωπίζει ο επιχειρηματικός και ο εμπορικός κλάδος στην περιοχή.

2) Εθνική Οδός Αντιρρίου – Ιωαννίνων

Το έργο της ανακατασκευής της Εθνικής Οδού στο ύψος της πόλης του Αγρινίου, αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα έργα για τον αστικό ιστό του Αγρινίου και αποτελεί βασική υποδομή, για την ανάπτυξη της εμπορικής δραστηριότητας και την αναβάθμιση των λειτουργιών της πόλης. Η Εθνική Οδός ενοποιεί την πόλη και η προοπτική του δρόμου είναι, μετά την ολοκλήρωση του Δυτικού Άξονα, να μετεξελιχθεί σε κεντρική οδική αρτηρία του Αγρινίου.

Το έργο προϋπολογισμού 2.500.000.000 δρχ., παραδόθηκε σε κυκλοφορία και δημιούργησε τις απαιτούμενες συνθήκες, για την ασφαλή οδήγηση επί της Εθνικής Οδού.

3) Οδός Αγρινίου – Δοκιμίου – Πλατάνου – Καλυβίων – Αγ. Γεωργίου – Ν. Γ. Αχελώου

Η χρηματοδότηση του έργου της βελτίωσης της οδού Αγρινίου – Δοκιμίου – Πλατάνου – Καλυβίων – Αγίου Γεωργίου – Ν. Γ. Αχελώου, προϋπολογισμού 1.600.000.000 δρχ., εξασφαλίστηκε με την ένταξή του στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτικής Ελλάδας.

Η μελέτη του έργου, προβλέπει τη διαπλάτυνση κατά 4 μ. του υπάρχοντος δρόμου, τη βελτίωση των γεωμετρικών χαρακτηριστικών, την κατασκευή κρασπεδορείθρων, πεζοδρομίων, εντός των δομημένων (σχέδιο πόλεως Δοκιμίου και Καλυβίων, οικισμός Πλατάνου) και την εγκατάσταση ηλεκτροφωτισμού. Με το εν λόγω έργο, δημιουργούνται συνθήκες εύκολης, ασφαλούς και άμεσης επικοινωνίας των οχημάτων από την Εθνική Οδό Αντιρρίου- Ιωαννίνων και από και προς τους οικισμούς, ενώ παράλληλα δημιουργούνται και οι προϋποθέσεις, για τη μελλοντική σύνδεση της οδού με την παράκαμψη της πόλης του Αγρινίου.

4) Ανάπλαση και διαμόρφωση ρέματος Ρεμπτελιά

Πρόκειται για το μεγάλο έργο της κάλυψης, ανάπλασης και διαμόρφωσης του ρέματος Ρεμπτελιά, έργο προϋπολογισμού 617 εκατ. δρχ., που χρηματοδοτείται από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτικής Ελλάδας του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Με την ολοκλήρωση της κατασκευής της, η οδός κάλυψης του ρέματος Ρεμπτελιά, θα αποτελέσει τμήμα του βασικού οδικού δικτύου της πόλης του Αγρινίου, όπως προτείνεται από την κυκλοφοριακή μελέτη.

Το ρέμα Ρεμπτελιά αποτελεί φυσικό όριο διαχωρισμού του Αγρινίου με τον Άγιο Κωνσταντίνο και η σύνδεση των δύο εκατέρωθεν τμημάτων της ενιαίας πλέον πόλης, θα αποκαταστήσει τις συνδέσεις στο βασικό οδικό δίκτυο, στο κρίσιμο αυτό τμήμα της πόλης και παράλληλα, θα αποτελέσει

βασική παρακαμπτήριο αρτηρία των κεντρικών περιοχών Αγρινίου και Αγίου Κωνσταντίνου.

Ο άξονας κινείται εντός της ζώνης κατάληψης του κοινόχρηστου χώρου του ρέματος Ρεμπελιά, που περιλαμβάνει το σύνολο της εκτός σχεδίου περιοχής, μεταξύ των ρυμοτομικών σχεδίων του Αγρινίου και του Αγίου Κωνσταντίνου, καθώς και τα εν επαφή με το ρέμα οικοδομικά τετράγωνα του ρυμοτομικού σχεδίου του Αγρινίου, που είναι χαρακτηρισμένα ως κοινόχρηστοι χώροι.

Με την ολοκλήρωση του έργου, η νέα μεγάλη οδική αρτηρία, θα διαθέτει δύο λωρίδες κυκλοφορίας, με διαχωριστική νησίδα συνολικού πλάτους (με τα πεζοδρόμια) είκοσι μέτρων, ενώ ταυτόχρονα, θα εκτελεστούν έργα διευθέτησης των ομβρίων υδάτων, έργο αποχέτευσης, ηλεκτροφωτισμού και δημιουργία χώρων πρασίνου.

5) Κάλυψη Χειμάρρου Οδού Δημητρακάκη

Ένα από τα πρώτα έργα, που εντάχθηκαν στο Π.Ε.Π. του Γ' Κ.Π.Σ., αυτό της «Βελτίωσης και της κάλυψης του χειμάρρου της οδού Δημητρακάκη», ολοκληρώθηκε τον Οκτώβρη του 2001. Οι εργασίες, που εκτελέστηκαν στην οδό, είναι οι εξής:

- ➔ υποστύλωση οροφής και πρανών με μεταλλική κατασκευή
- ➔ αναβάθμιση της βάσης του χειμάρρου,
- ➔ δημιουργία τοίχων αντιστήριξης,
- ➔ εκ νέου κατασκευή από οπλισμένο σκυρόδεμα.

6) Νομαρχιακό Νοσοκομείο Αγρινίου

Το Νέο Νοσοκομείο Αγρινίου θεωρείται, ως μια από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις της πόλης. Τις μελέτες εκπόνησε η ΔΕΓΙΑΝΟΜ και σήμερα βρισκόμαστε στις διαδικασίες θεμελίωσης του έργου. Υψίστης σημασίας, ήταν η συμβολή στο θέμα του Νοσοκομείου, του Ιδρύματος Τσικνιά και της Ελένης Τσικνιά, που προέβησαν στη δωρεά 71 στρεμμάτων επί της Εθνικής Οδού, για την κατασκευή του μεγάλου αυτού έργου για την πόλη και την ευρύτερη περιοχή.

Το έργο είναι προϋπολογισμού 14,5 δις δραχμών, με εξασφαλισμένους πόρους από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, το οποίο εξασφαλίζει τα 4 δις από το συνολικό προϋπολογισμό. Το κληροδότημα Τσικνιά επί του εθνικού άξονα, όπου θα ανεγερθεί το Νοσοκομείο, είναι το ιδανικό σημείο για την κατασκευή του έργου, καθώς οι προσβάσεις σε αυτό είναι εύκολες, συμβάλλοντας παράλληλα, στην επέκταση και οργάνωση της πόλης, σε μια περιοχή υποβαθμισμένη και αναξιοποίητη. Η περιοχή αυτή μετατρέπεται σήμερα, με κέντρο το νοσοκομείο, σε πόλο ανάπτυξης όλων των τομέων.

7) Εκπαίδευση

Σε συνέχεια των μέτρων που αναφέραμε στην προηγούμενη παράγραφο:

- ➔ Μετέφερε το 21^ο Δημοτικό Σχολείο, στο Κέντρο Εργαζόμενης Νεότητας του Οργανισμού Εργατικής Εστίας, λύνοντας το στεγαστικό του πρόβλημα.
- ➔ Πραγματοποιήθηκαν έργα για την εξάλειψη της εικόνας εγκατάλειψης, αλλά και η ανακαίνιση αρκετών σχολικών μονάδων. Ειδικότερα, στο 1^ο, το 13^ο, το 11^ο και το 17^ο Δημοτικό Σχολείο βρίσκεται σε εξέλιξη εργολαβία του Δήμου, για την ανάπλαση των αύλιων χώρων, στο 2^ο Δημοτικό έγινε προσθήκη τριών νέων αιθουσών, στο Δημοτικό Σχολείο του Δημοτικού Διαμερίσματος Καμαρούλας αναπλάστηκε ο αύλιος χώρος με δαπάνες του Δήμου. Εργασίες συντήρησης και ανακαίνισης έγιναν και στα υπόλοιπα Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια της πόλης.

Το ενδιαφέρον εστιάζεται στην πρόβλεψη της ολικής ενέργειας που θα μεταβληθεί κατά τη διάρκεια του κύκλου, λαμβάνοντας υπόψη τις απώλειες που προκύπτουν από την αντίσταση της αγωγής και της ακτινοβολίας. Η ανάλυση γίνεται με τη βοήθεια της θεωρίας των μικρών σφαιρών, σύμφωνα με την οποία η αλλαγή της θερμοκρασίας της σφαίρας μπορεί να θεωρηθεί ως αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας είναι ανάλογη της αλλαγής της θερμοκρασίας της σφαίρας, σύμφωνα με τη θεωρία των μικρών σφαιρών. Η ανάλυση γίνεται με τη βοήθεια της θεωρίας των μικρών σφαιρών, σύμφωνα με την οποία η αλλαγή της θερμοκρασίας της σφαίρας μπορεί να θεωρηθεί ως αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας.

Συμπεράσματα

Η θερμότητα που μεταβιβάζεται από την σφαίρα στην ατμόσφαιρα, σύμφωνα με τη θεωρία των μικρών σφαιρών, είναι ανάλογη της αλλαγής της θερμοκρασίας της σφαίρας. Η ανάλυση γίνεται με τη βοήθεια της θεωρίας των μικρών σφαιρών, σύμφωνα με την οποία η αλλαγή της θερμοκρασίας της σφαίρας μπορεί να θεωρηθεί ως αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας είναι ανάλογη της αλλαγής της θερμοκρασίας της σφαίρας, σύμφωνα με τη θεωρία των μικρών σφαιρών. Η ανάλυση γίνεται με τη βοήθεια της θεωρίας των μικρών σφαιρών, σύμφωνα με την οποία η αλλαγή της θερμοκρασίας της σφαίρας μπορεί να θεωρηθεί ως αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας.

Επιπλέον, η αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας είναι ανάλογη της αλλαγής της θερμοκρασίας της σφαίρας, σύμφωνα με τη θεωρία των μικρών σφαιρών. Η ανάλυση γίνεται με τη βοήθεια της θεωρίας των μικρών σφαιρών, σύμφωνα με την οποία η αλλαγή της θερμοκρασίας της σφαίρας μπορεί να θεωρηθεί ως αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας.

1. Η αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας είναι ανάλογη της αλλαγής της θερμοκρασίας της σφαίρας, σύμφωνα με τη θεωρία των μικρών σφαιρών. Η ανάλυση γίνεται με τη βοήθεια της θεωρίας των μικρών σφαιρών, σύμφωνα με την οποία η αλλαγή της θερμοκρασίας της σφαίρας μπορεί να θεωρηθεί ως αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας.

2. Η αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας είναι ανάλογη της αλλαγής της θερμοκρασίας της σφαίρας, σύμφωνα με τη θεωρία των μικρών σφαιρών. Η ανάλυση γίνεται με τη βοήθεια της θεωρίας των μικρών σφαιρών, σύμφωνα με την οποία η αλλαγή της θερμοκρασίας της σφαίρας μπορεί να θεωρηθεί ως αλλαγή της ενέργειας της σφαίρας.

Έχοντας ολοκληρώσει τη μελέτη της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του κέντρου του Αγρινίου, φτάνουμε σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με την ταυτότητά του. Εξαιτίας της αλματώδους ανάπτυξης της πόλης κατά τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρούμε τη διακοπή της ιστορικής συνέχειας σε μια σειρά από χώρους, οι οποίοι παλιότερα προσδιόριζαν την ταυτότητα της πόλης.

Αξιόλογα αρχιτεκτονικά κτίσματα, όπως τα νεοκλασικά κτίρια, καταστράφηκαν από τις συνεχείς εισβολές των κατακτητών αλλά και από φυσικά φαινόμενα όπως π.χ. σεισμοί και ελάχιστα είναι τα δείγματα εκείνης της εποχής που έχουν διατηρηθεί ως τις μέρες μας. Ακόμα όμως και αυτά δεν έχουν αξιοποιηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να αναδεικνύουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά μιας ιδιαίτερα αξιόλογης πόλης με τόσο έντονο ιστορικό παρελθόν.

Η δημιουργία κτιρίων βάσει της νεότερης αρχιτεκτονικής, περισσότερο αλλοίωσε την εικόνα της πόλης παρά την βελτίωση. Η παρουσία τέτοιων κτιρίων ανάμεσα στα ιστορικά μνημεία, σε συνδυασμό με την αύξηση του πληθυσμού και των κεντρικών λειτουργιών, έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ταυτότητας της πόλης.

Αποκορύφωμα της υποβάθμισης αυτής αποτελεί και το κυκλοφοριακό πρόβλημα που όσο παιρνούν τα χρόνια γίνεται εντονότερο. Και έστω αν δε λάβουμε υπ' όψην όλα τα κυκλοφοριακά προβλήματα που αναφέραμε στο 3^ο κεφάλαιο, θεωρούμε τουλάχιστον εξωφρενικό να συντάσσεται κυκλοφοριακή μελέτη, με πρώτο μέλημα την αποσυμφόρηση του κέντρου και ταυτόχρονα το πρώτο και μοναδικό μέχρι τη στιγμή που μιλάμε κτίριο υπόγειας στάθμευσης να βρίσκεται στην περιοχή του κέντρου!

Επειδή όμως όλα αυτά συμβαίνουν με γρήγορους ρυθμούς, φαίνεται να έχει χαθεί ο έλεγχος και είναι απαραίτητο να ληφθεί άμεσα μια σειρά από δραστικά μέτρα. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

1. Να προστατευθούν και έτσι να αναδειχθούν αξιόλογα από αρχιτεκτονικής πλευράς μεμονωμένα κτίσματα αλλά και σύνολα κτισμάτων όπως οι αποθήκες Παπαπέτρου. Η αναπαλαίωση αυτών των κτιρίων κρίνεται επιτακτική γιατί πολλά από αυτά είναι ετοιμόρροπα και επικίνδυνα σε μια πιθανή περίπτωση σεισμού.
2. Να αντιμετωπιστεί οριστικά το κυκλοφοριακό πρόβλημα που είναι το οξύτερο στην πόλη. Αυτό μπορεί να συμβεί α) με τη σύνταξη νέας κυκλοφοριακής μελέτης η οποία να βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με τα νέα δεδομένα της περιοχής β) με τη βελτίωση των υποδομών των περιφερειακά του κέντρου δρόμων γ) με την άρση της απαγόρευσης της κυκλικής πορείας στην Πλατεία Δημοκρατίας δ) τη δημιουργία περισσότερων μικρών Parking περιφερειακά του κέντρου.

3. Να εκτελεστούν τα απαραίτητα διορθωτικά έργα, στα πεζοδρόμια της πόλης με την τοποθέτηση των ειδικών ανάγλυφων πλακών, για την καθοδήγηση των τυφλών ατόμων, καθώς και τα ειδικά κεκλιμένα επίπεδα στις άκρες των πεζοδρομίων, για εύκολη πρόσβαση των ατόμων που χρησιμοποιούν αναπηρικό καρότσι.
4. Να κατασκευαστούν κτίρια και οργανωμένοι χώροι άθλησης για τους νέους, στην περιοχή του κέντρου και να συντηρηθούν οι ελάχιστοι υπάρχοντες χώροι.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πόλη έχει την ανάγκη να ανοιχτεί πέρα από τα όρια του κέντρου. Να ανασάνει και να ανακουφιστεί. Αυτό θα συμβεί μόνο αν επενδύσουμε στην περιφέρεια. Σε χώρους οι οποίοι έχουν σωστότερη δόμηση και πολεοδομική τάξη. Συνδέοντας το κέντρο με τις γύρω περιοχές όσον αφορά την καθημερινότητα, θα πετύχουμε και την αξιοποίηση αυτών των περιοχών αλλά και το πιο σημαντικό την αποσυμφόρση του κέντρου.

Προκειμένου να υλοποιηθούν οι προτάσεις αυτές απαιτείται συντονισμός και συνεργασία όλων των αρμόδιων φορέων που εδρεύουν στο Αγρίνιο. Μόνο έτσι η ενδιαφέρουσα αυτή πόλη θα μπορέσει να ανακτήσει την πραγματική ταυτότητά της και μάλιστα να τη διατηρήσει όχι μόνο στις μέρες μας αλλά και στα χρόνια που θα ακολουθήσουν.

Βιβλιογραφία

- Αθανασιάδης - Νόβας Γ.:** Η κατάσταση της Αιτωλίας κατά τον 17^ο αιώνα.
Γ.Α.Κ., Βιβλιοθήκη: Αλληλογραφία Φρουράς Μεσολογγίου, Αθήνα 1963.
- Γιαννόπουλος Ιω.:** Η διοικητική Οργάνωση της Στερ. Ελλάδος κατά την Τουρκοκρατίαν, Αθήνα 1971.
- Ελευθεροτυπία:** ένθετο εφημερίδας, Αγρίνιο η πόλη του καπνού, 26-9-2002
- Θωμόπουλος Θεόδ.:** Το Αγρίνιο, 1954
- Κατωπόδης Γρ.:** Αιτωλική Συμπολιτεία, Αθήνα 1977.
- Κουφός Ιω.:** Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική Εγκυκλοπαίδεια.
- Κτενιάδης Ν.:** Η αιματηρά εξέγερσις της Ακαρνανίας, «Πρωία», 14.7.1935
- Κωνσταντινίδης Γ.:** Το Κάρλελι και η φορολογία αυτού περί τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, Αρμονία, Ι.
- Μηλιάδης Ιω.:** Ανασκαφή αρχαίου Αγρινίου, Π.Α.Ε. 1928
- Μιτάκης Διον.:** Εποικισμός Ηπειροσουλιωτών στο Βραχώρι, «Στερ. Ελλάς», Μάιος, Ιούνιος 1988 και Ιούνιος 1989
- Μιτάκης Διον.:** Τα Ορλωφικά στην Αιτωλοακαρνανία, αναθεωρημένα με νέα στοιχεία. Ανακοίνωση στο Α' Αρχαιολογικό και Ιστορικό συνέδριο Αγρινίου, Οκτώβρης 1988
- Μπαρχαμπάς Αριστ.:** Το Αγρίνιο Κάποτε, Εκδόσεις Έργο, Αθήνα 2003
- Ορλάνδος Αναστ.:** Βυζαντινά μνημεία Αιτωλοακαρνανίας, ΑΒΜΕ, τ.Θ. 1961
- Παλιούρας Αθαν.:** Βυζαντινή Αιτωλοακαρνανία, Αθήνα 1985
- Παπατρέχας Γερ.:** Ιστορία του Αγρινίου, Έκδοση Δήμου Αγρινίου 1991
- Πετρονικολός Κ.:** Αιτωλοακαρνανές Αγρονιστές του '21, Αθήνα 1982
- Πολίτης Μ.Θ.:** Η συμβολή της Αιτωλνίας στην Επανάσταση του '21. Μεσολόγγι 1974
- Πρακτικά:** Α' Αρχαιολογικού και Ιστορικού Συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 21-23 Οκτώβρη 1988, Δήμος Αγρινίου 1991
- Στεργιόπουλος Δ.Κ.:** Η αρχαία Αιτωλία, Αθήνα 1939
- Τα Αιτωλικά:** περιοδικό, 1967
- Τριχωνίς:** εφημερίδα εβδομαδιαία, περίοδος 1929-30
- Χαβέλλας Θ.:** Ιστορία Αιτωλών, Αθήνα 1883, τ. Α, Β
- Χριστόπουλος Ιω.:** Το αρχείο του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αγρινίου – Μαθητολόγιο 1884 – 1910, Εκδόσεις Νάστας 2002